RODINNÉ FOTOARCHÍVY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU V OBDOBÍ 1920-1989

Ing. Anton Baša

Teoretická bakalárska práca

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2012

RODINNÉ FOTOARCHÍVY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU V OBDOBÍ 1920-1989

FAMILY PHOTO ARCHIVES IN EASTERN SLOVAKIA DURING THE PERIOD OF 1920-1989

Ing. Anton BAŠA

Teoretická bakalárska práca

Odbor: Tvůrčí fotografie
Vedúci práce: Odb. as. Mgr. Václav Podestát
Oponent Odb. as. BcA. Karel Poneš

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2012

Abstrakt

Cieľom tejto práce je spracovať tému rodinných fotoarchívov na východnom Slovensku počas obdobia 1920-1989. Prvá časť popisuje vizuálne projekty ktoré pracujú s fotoarchívmi a definuje súvisiace pojmy. V ďalšej časti sa práca venuje analýze zozbieraného fotografického materiálu. Hodnotia sa najčastejšie zastúpené témy, ako aj kvalita fotografií. V závere popisuje prezentáciu a spôsob archivácie fotografií a porovnáva amatérsku tvorbu minulosti so súčasnou, ako aj s tvorbou profesionálov.

Klúčové slová

Fotoarchív, rodinný album, fotografie, obdobie, motív, kvalita

Abstract

The aim of this work is to study and describe photo archives in eastern Slovakia during the period of 1920-1989. The first part is mentioning visual projects which are working with photo archives. The next chapter is analysing the collected material from the perspective of the most common subjects and quality of the photographs. Finally, it describes presentation and archival methods and compares past amateurs with the present ones and proffesionals.

Keywords

Photo archive, family album, photography, period, subject, quality

Slezská univerzita v Opavě
Faculty of Philosophy and Science in Opava
Akademický rok: 2011/2012

Studijní program: Film, Television and Photographic Art and New Media
Forma: Combined
Obor/komb.: Tvůrčí fotografie (TF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
BAŠA Anton	Družicova 3, 040 12 Košice	F506850

TÉMA ČESKY:

Rodinné fotoarchivy na východním Slovensku v období 1920-1989

NÁZEV ANGLICKY:

Family photo archives in eastern Slovakia during the period of 1920-1989

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Václav PODESTÁT - ITF

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Zber a spracovanie fotomateriálu.
2. Definícia suvisiacich pojmov, popis projektov pracujúcich s fotoarchívmi na území SR a ČR.
3. Analýza zozbieraného materiálu.
4. Hodnotenie prezentácie a archivácie fotografií
5. Porovnanie so súčasnou tvorbou amatérov. Porovnanie s tvorbou profesionálov.
6. Záver

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Ľudovít Hlaváč: Dejiny slovenskej fotografie, Osveta, Martin, 1989
Rudolf Skopec: Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku, Orbis, 1963
Naomi Rosenblum: A World History of Photography, Abbeville Press Publishers, 1984

Podpis studenta: ..... **Datum:** .....

Podpis vedoucího práce: ..... **Datum:** .....

Podpis vedoucího katedry: ..... **Datum:** .....

(c) IS/STAG , Portál - Podklad kvalifikační práce , F506850 , 04.06.2012 11:41

Poďakovanie

Ďakujem vedúcemu práce odb. as. Mgr. Václavovi Podestátovi za trpezlivosť, povzbudenie a užitočné rady. Moja vďaka patrí aj Dr. MgA. Pavlovi Smejkalovi za ponúknutu príležitosť spracovať túto tému, jeho cenné rady, motiváciu, ako aj za prejavenú dôveru. Špeciálne ďakujem mojej priateľke Márii Čopkovej, mojim rodičom a celej rodine za ich podporu a lásku. Rád by som tu spomenul aj Vladimíra Vološina, ktorý bol jedným z prvých, ktorí ma podporili a fandili mi v mojej snahe uplatniť sa na poli fotografie.
V neposlednom rade ďakujem Bohu za talent, ktorým ma obdaril.

Prehlasujem,

že som túto prácu vypracoval samostatne s použitím citovanej literatúry.

Súhlasím,

aby táto práca bola zverejnená zaradením do knižnice FPF SU v Opave a Uměleckoprůmyslového muzea v Prahe a na internetové stránky ITF.

Opava, máj 2012

© 2012 Anton Baša, Institut tvůrčí fotografie FPF SU v Opave

OBSAH

Úvod 7

Pojem "Found Photography" 8

I. Súčasné projekty pracujúce s fotoarchívmi na území SR a ČR 9

II. Analýza zozbieraného fotomateriálu 15

II.I Rozdelenie fotografií podľa času ich vzniku 15

II.II Najbežnejšie témy v rodinných albumoch 20

Deti, Rodina 21

Dovolenky, Výlety, Rodinné oslavy 27

Svadobná fotografia 29

Socialistické zjazdy, oslavy, brigády 32

Prvé sväté príjimanie 38

Vojenská služba 40

Pohreby 44

II.III Kvalita fotografií 45

Technická kvalita 45

Estetickosť 48

Obsah a jeho dokumentárna hotnota 49

Klišé 51

III. Prezentácia, prevedenie, spôsob úschovy 53

IV. Súčasná podoba rodinných albumov 57

V. Porovnanie s tvorbou profesionálov 59

Záver 61

Použitá literatúra 62

Register mien a pojmov 64

ÚVOD

Predložená práca spracúva tému rodinných fotoarchívov na východnom Slovensku v období rokov 1920-1989. Po dvoch neúspešných pokusoch o spracovanie iných tém som s potešením prijal iniciatívu Pavla Smejkala, ktorý prišiel s nápadom písomne spracovať rodinné fotoarchívy, ktoré postupne zbieral od rôznych priateľov a známych. Tieto fotografie neskôr s ich povolením použil na výstavné účely v rámci projektov "Taký sme boli" a "Panel Story". Táto práca je v podstate evolúciou spomenutých projektov a mala by ich dopĺňať a obohatiť.

Iniciatíva Pavla Smejkala však nebola jediným dôvodom, pre ktorý som sa rozhodol pre túto tému. Vždy som bol fascinovaný filmom, architektúrou, dizajnom, módou, ako aj atmosférou minulosti a fotografia je pre mňa jednoznačne médiom číslo jeden, ktoré dokáže spomenuté oblasti nášho života verne pripomenúť.

Ďalším dôvodom bola vnútorná potreba poodhaliť krásu rodinných fotografií, keďže mám pocit, že v našich končinách fotografia aj s nástupom digitalizácie a internetu nie je dostatočne docenená. Rodinné fotografie po úmrtí posledných členov danej generácie mnohokrát končia v kontajneroch alebo v ohni, kedže zachytené osoby a momenty padli do zabudnutia a v tejto uponáhľanej dobe si málokto nájde čas na prezeranie starých fotografií. Pritom práve rodinné fotoarchívy obsahujú fotografie, ktoré sú tým najúprimnejším a najvýstižnejším svedectvom o danej dobe. Keďže počas minulého režimu, ktorý si ja pamatám už len čiastočne, nebolo možné oficiálne dokumentovať všetko a všade, práve v rodinných albumoch mnohokrát nájdeme priam fotografické skvosty. Takéto zábery by bez problémov obstáli v nejednej publikácii alebo výstave venujúcej sa dokumentovaniu daného obdobia a svojou kvalitou mohli konkurovať aj profesionálnym tvorcom. Nájdeme podarené zábery "skrytých talentov", ako aj "neakceptovateľné" snímky takzvaných komunálnych fotografov. V niektorých rodinných archívoch som natrafil dokonca aj na sklenené negatívy, o ktorých existencii ako predchodcoch filmu väčšina laikov ani nevie.

Na úvod by som chcel spomenúť projekty, ktoré v nejakej forme pracujú s fotoarchívom. Ďalej sa vo svojej práci budem snažiť zozbierané fotografie roztriediť do kategorií podľa tém reps. motívov a následne ich zhodnotiť z hľadiska estetického a dokumentárneho. Na záver by som rád skúmal spôsob prezentácie a archivácie, ako aj porovnal archívy z minulosti so súčasnou podobou rodinných albumov.

POJEM "FOUND PHOTOGRAPHY"

V súčasnej dobe, kedy digitálne technológie a internet vstupujú do rôznych odvetví spoločnosti, vznikajú aj nové platformy v rámci umenia. Jedným z nich v rámci fotografie je asi relatívne nový žáner "found photography". Jedná sa o žáner, ktorého základom je znovupoužitie (a prípadné vystavovanie) nechcených, nájdených, "nepoužiteľných" fotografií. Úzko súvisi s amatérskou/rodinnou fotografiou, odlišuje sa však v tom, že autor projektu - vystavovateľ nie je sám autorom fotografií, väčšinou nevie nič o autoroch fotografií, či fotografovaných ľudoch. Zábery sú získavané na rôznych trhoch, výpredajoch, pri demoláciách budov, alebo sú jednoducho nájdené, prípadne stiahnuté z internetových stránok. Princípy tohto žánru sú príbuzné ku konceptu "nájdeného umenia", alebo "readymades", ktorý bol prvýkrát použitý Marcelom Duchampom a ďalšími dadaistami, či konceptuálnymi umelcami. Zozbierané fotografie sú pre diváka atraktívne svojou záhadnosťou, nič totiž nevieme o autorovi ani subjekte. Zároveň majú tieto zábery určitú dávku vojerizmu, keďže získavame prístup do súkromného sveta fotografovaných. Čoraz populárnejším sa stáva vytváranie imaginárnych komentárov k daným obrázkom, hlavne na web stánkach, kde môžu návštevníci napísať svoje príspevky.

Stephen Bull, Celine Duval, Hans-Peter Feldmann, Alexander Honory, Erik Kessels, Peter Piller, či Joachim Schmid je len zopár mien súčasných umelcov zaoberajúcich sa týmto využitím fotografií vo svojich projektoch.

Tento pojem uvádzam ako jednu z foriem využitia starých fotografií. V prípade predloženej práce sa jedná o systematický zber fotografií so súhlasom ich majiteľov. Vo väčšine prípadov ide o zapožičanie a skenovanie archívov, ktoré sa následne vracajú pôvodným majiteľom.

I. SÚČASNÉ PROJEKTY PRACUJÚCE S FOTOARCHÍVMI NA ÚZEMÍ SR A ČR.

Ako som už vyššie spomenul, jedným z hlavných motívom pre výber danej témy bola potreba poukázať na krásu, jedinečnosť, ako aj dokumentačnú hodnotu našich fotografických zbierok. Mnohokrát im ľudia nepripisujú veľkú dôležitosť a takto prichádzame o množstvo kvalitného fotografického materiálu. Počas svojho päťročného pobytu vo Veľkej Británii som si všimol odlišný prístup u nás a v zahraničí v rôznych sférach života. Ako príklad by som uviedol (ne)zachovávanie pôvodných architektonických prvkov pri rekonštrukciách domov, či bytov, taktiež aj prístup k starému nábytku, ktorý síce nie je ešte vyslovene starožitný, momentálne však už nedostupný. Ide pritom o kvalitne zhotovené kusy, ktoré často dizajnom prekonávajú tie súčasné. Odvetví, v ktorých sa u nás tento nezáujem o "staré" prejavuje, je mnoho. Svedčí o tom aj množstvo a kvalita takzvaných "blšákov" u nás a v zahraničí. Tento fakt si vysvetľujem túžbou ľudí zabudnúť, alebo si aspoň nepripomínať nie tak dávnu minulosť a hlavne jej režim. Je to jav pochopiteľný, hlavne u generácie, ktorá počas komunizmu prišla o slobodu počas najkrajších rokov života. Nič to však nemení na fakte, že aj táto kapitola patrí k našim dejinám a potrebuje byť patrične zdokumentovaná.

Chvalabohu, počet nadšencov s potrebou poukázať na hodnotu vecí a diel, ktoré nás obklopujú, sa zvyšuje. Momentálne zažívajú mnohé fotografie, ktoré boli dlhé roky zapadnuté prachom, svoju renesanciu v podobe rôznych fotografických prípadne audio-vizuálnych projektov. V tejto kapitole by som chcel popísať aspoň niektoré z nich, najmä tie, ktoré vznikli v poslednom období na území bývalého Československa.

Vyššie spomenuté motívy stáli aj za projektmi ***"Taký sme boli" (2010)*** a ***"Panel Story" (2011)***, ktoré sú dielom košického združenia PhotoART centrum a zároveň tvoria základný kameň tejto bakalárskej práce. Autor ***Pavel Smejkal*** popisuje *"Taký sme boli"* ako *"Dlhodobý fotografický projekt zameraný na zber, archiváciu a ďalšie umelecké využitie laickej fotografickej a filmovej tvorby druhej polovice 20. storočia v Košiciach a celom východoslovenskom regióne s presahmi aj do susedných krajín (CZ, PL, UA, HU). Vyhľadávanie starých archívov, ich skenovanie, umelecké a dokumentaristické využitie s cieľom publikovania katalógu, výstavy a webu je jeho hlavným motívom. Projekt bude kulminovať roku 2013 vydaním rozsiahlej publikácie a multimediálnou výstavou."* Prvým výstupom tohto projektu je výstava v interiéri a inštalácia na stenách bývalého výmenníku tepla, ktorá spolu s ďalšími nesie názov "SPOTs". Súbor *"Panel Story"* sa viac zameriava na sídliskový život východného Slovenska a je akýmsi výberom z rozsiahlejšieho *"Taký sme boli"*.

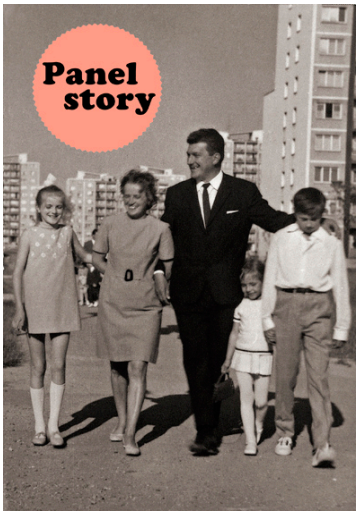

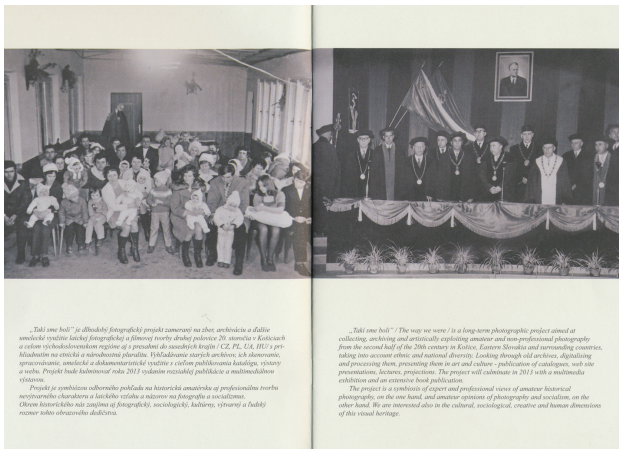

Vľavo hore: Úvodná strana katalógu k výstave ***Panel Story (2011)***
Vpravo hore: Inštalácia na stenách výmenníka "SPOT" ***Panel Story (2011)***
Dole: Dvojstrana z katalógu k výstave ***"Taký sme boli" (2010)***

"Praha objektivem tajné policie" (2009) je tiež projektom, ktorý je postavený na fotografickom archíve a to dokonca archíve bývalej tajnej služby. Ide o vyše 200 stranovú dvojjazyčnú publikáciu, ako aj výstavu z kuchyne českého Ústavu pre štúdium totalitných režimov. Koncepciu výstavy mali na starosti Marek Čulen, Alexis Gibson a Mária Hostinová, archívne fotografie spracoval Vladimír Bosák. Publikácia obsahuje stovky predtým nezverejnených fotografií, ktoré vznikli počas sledovaní komunistickou Štátnou bezpečnosťou v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia. Autorov - agentov by asi ani v najdivnejšom sne nenapadlo, že o niekoľko desaťročí neskôr budú "hviezdiť" vo fotografickej publikácii. Tá navyše vychádza v slobodnej krajine na rovnakom území, popierajúcej všetky princípy, ktorým tak oddane slúžili. Ak by čo i len tušili, kde sa ich práca neskôr objaví, asi by si dali trochu viac záležať na estetickosti svojich "diel". Išlo však o sledovanie, vďaka ktorému získavame úplne iný pohľad na Prahu. Márne by sme tu hľadali tisíckrát recyklované motívy rôznych dominánt. Predovšetkým získavame pohľad na Prahu normalizovanú, Prahu neprikrášlenú, Prahu každodennú. Vďaka tomuto pohľadu nadobúdajú tieto zábery silnú dokumentárnu hodnotu - reálne svedectvo danej doby. Mnohé z nich by sa kľudne dokázali zamiešať medzi snímky svetovo známych autorov. Navyše, pravdepodobne maskovanie aparátov (prípadne technická nedokonalosť) spôsobuje výraznú vinetáciu na fotografiách, ktorá pripomína dnes tak populárnu disciplínu "lomography" (ktorej korene môžme tiež nájť v "socikovskom" aparáte Lomo), ako aj rôzne filtre moderných "smartfónov". Tento obrazový nedostatok spolu s neortodoxnými kompozíciami dodáva fotografiám určitý pocit "umeleckosti".

Samozrejme to, že nakoľko môžme považovať eštébácku "šmíru" za umeleckú tvorbu, bude predmetom mnohých polemík.

Ukážky z projektu ***"Praha objektivem tajné policie" (2009)***

Ďalším autorom, ktorý často pracuje s archívnymi zábermi je ***Lucia Nimcová***. Spomenul by som tu dva súbory, ktoré realizovala v knižnej podobe.

Prvým je ***"Unofficial" (2008) ,*** ktorý s výnimkou dvoch fotografií tvoria výhradne čiernobiele zábery. Väčšinou tu ide o takzvané momentky ale aj štylizované portréty, ktoré verne a miestami vtipne pripomínajú typické scény, činnosti, či postavy komunizmu. Text, ktorého autorom je Fedor Blaščák a Lucia Nimcová, výstižne popisuje a dopĺňa obsah fotografií. Fotografie, s výnimkou troch, pochádzajú z archívu humenského fotografa Juraja Krammera. Pri každom zábere nájdeme rok vzniku, texty sú v angličtine.

Lucia Nimcová ***"Unofficial" (2008)***

Druhým projektom je ***"Leftovers/Zvyšky" (2009)***. Kniha vyšla v dvoch verziách - anglickej a slovenskej. Spolu s Michalom Moravčíkom ako spoluautorom konceptu tu Nimcová opäť "použila" humenského tvorcu, tentokrát Mariána Kusika. Jedná sa o fotografa, ktorý fotografoval prevažne "Husákove deti" a Nimcová si ho zároveň pamätá ešte z detstva ako jedna z jeho "modeliek". V knihe, ktorá záčína životným príbehom samotného fotografa, nachádzame prevažne čiernobiele zábery. Už názov nám napovedá, že tu ide o fotografie, ktoré z dôvodu rôznych estetických, alebo technických nedostatkov Kusik nepoužil a tak sa stali zvyškami . Mnohokrát však ide o zábery, ktoré oveľa lepšie odzrkadľujú atmosféru momentu, prostredia a doby, ako tie podarené, ktoré fotograf použil . Text, ktorého autorom je trio Nimcová/ Moravčík/Kusik má však inú funkciu ako v predošlom projekte. Kým v "Unofficial"má skôr popisný charakter, vo "Zvyškoch" ide o imaginárne komentáre a myšlienky zobrazených osôb, poväčšinou detí. Ide o komentáre, ktoré nás pri pohľade na fotky môžu aj bez čítania textu napadnúť. Dnes sú častokrát už úsmevné, ale hlavne šikovne vystihujú charakter doby, v ktorej vznikli.

Nimcová v úvode knihy spomenie zaujímavú myšlienku: "*Vznik podobného dokumentu by bol v súčasnosti takmer nemožný. Nielen pre technológiu, ktorá sa posunula ďalej, nemajú "zvyšky" šancu na prežitie. Predovšetkým sa zmenila dostupnosť fotografického média masám, a tak sa zmenila rola fotografa v spoločnosti. Každý dnes fotografuje svoje deti sám.*" Práve tento moment, zistený štúdiom fotoarchívov, ma veľmi zaujal. Myslím si, že práve zberom a archiváciou rodinných fotoalbumov môžme druhý problém (...každý si fotí deti sám...) vyriešiť a podobné projekty možno ešte predsa vzniknú.

Dvojstrany z knihy ***"Leftovers/Zvyšky" (2009)***

Projektov na území SR a ČR , ktoré rôznym spôsobom pracujú s fotoarchívom by bolo určite viac a zaslúžili by si podrobnejšie skúmanie. To by však už mohla byť téma pre inú samostatnú prácu.

II. ANALÝZA ZOZBIERANÉHO FOTOMATERIÁLU

Táto práca mapuje vzorku z 25 rodinných albumov, ktorú tvorí približne 7500 fotografií.

II.I ROZDELENIE FOTOGRAFIÍ PODĽA ČASU ICH VZNIKU

Zozbierané fotografie by som rozdelil do dvoch období. Medzivojnové a povojnové (z čias komunizmu, tj. do roku 1989).

1920 - 1945

Medzivojnové obdobie má v našich domácnostiach podľa očakávaní omnoho menšie zastúpenie ako fotografie vzniknuté po vojne. Treba tu hľadať viacero dôvodov.

Prvým z nich je už vyššie spomenutý nezáujem nastupujúcej generácie danej doby o zachovanie fotografického dedičstva rodiny, z rôznych sociálno-spoločenských, či rodinných dôvodov. Mám tu hlavne na mysli nezhody medzi rodičmi a deťmi, či súrodencami, ktoré vedú k úplnému odcudzeniu jednotlivých členov. Logickým vyústením takýchto rozhádaní "na život a na smrť" je vyhadzovanie spoločných fotografií, spoločných zážitkov, životov. Pod sociálno-spoločenským dôvodom myslím hlavne udalosti, ktorými prechádzalo mnoho rodín počas resp. po ukončení druhej svetovej vojny. Počas vojny tu ide hlavne o nečakané, náhle opustenie domova, či odvlečenie do koncentračných táborov. Po vojne zas radikálne praktiky nastupujúceho režimu. Ľudia boli buď násilne presťahovaní počas povojnovej výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom, alebo prichádzali o svoje domovy z dôvodu "nadrozmernosti", prípadne do ich domovov nasťahovali nových "spolubývajucich". Tieto udalosti nútili ľudí redukovať alebo dokonca rýchlo zbaliť svoj majetok a častokrát došlo k stratám aj medzi fotografiami.

Druhým dôvodom bolo samotné množstvo vzniknutých fotografií. Dnes bežný smrteľník berie fotoaparát za samozrejmosť aj v rámci mobilného telefónu, ale ako vieme, nebolo tomu vždy tak. Väčšinu fotografií, ktoré sa z medzivojnového obdobia zozbierali tvoria aranžované portréty v piktorialistickom duchu z fotoateliérov, prípadne živšie zábery z nádvorí mestských, či vidieckych domov. Nachádzame tu okrem dnes známeho obdlžníkového formátu aj oválny, ktorý je typickým práve pre ateliérové zábery.

Keďže bola technika v porovnaní s tou dnešnou výrazne limitovaná, fotografie vznikali hlavne pri významnejších rodinných udalostiach, oslavách. Skutočnosť, že sa stále používala relatívne stará fototechnika je však trochu prekvapivá, keďže príručné fotoaparáty sa na trhu objavovali už na prelome 19. a 20. storočia. Do amatérskej sféry však technický pokrok na poli fotografie prišiel zjavne s výrazným oneskorením.

V jednom z archívov z Kojšova nachádzame negatívy na sklenených doskách z obdobia II. svetovej vojny, znázorňujúce momenty zo života pravdepodobne mladomanželského páru. Z fotografií priam dýcha atmosféra doby a určité informácie o zobrazených dedukujeme aj bez toho, aby sme o nich čokoľvek vedeli. Portrét Hitlera na stene izby počas novoročnej oslavy nám čosi prezrádza o období a spoločenskom postavení danej rodiny. Mierne bizarný večerný záber ženy sediacej s bábikou v náručí nám zas hovorí o jej túžbach, možno problémoch. V tomto období sú už fotografie omnoho pestrejšie, rôznorodejšie. Od akčnosti tých dnešných sú však ešte na míle vzdialené.

Vianočné fotografie z obdobia II. svetovej vojny, Kojšov

Ako posledný dôvod by som uviedol estetickosť starých fotiek, resp. jej vnímanie dnešným pohľadom. Mnoho starých fotografií z predvojnového obdobia častokrát pripomína maľby, čo je pre dnešného diváka odchovaného na holywoodskej produkcii, či módnych časopisoch nestráviteľné sústo. Ľudia vnímajú tieto "stariny" ako groteskné, či gýčové a jednoducho ich vyhodia alebo spália. Samozrejme v určitých prípadoch, napríklad pri kolorovaných fotografiách, sú niektoré výhrady oprávnené, nič to však nemení na fakte, že aj tieto pokusy či techniky boli súčasťou vývoja fotografie. Koniec koncov, napríklad práve na technike kolorovania si Jan Saudek postavil kariéru. A má úspech.

Portrét sestier, Košický ateliér ***"Győri és Boros"***
29. September 1920

Dokonalé úsmevy, dofarbené kvety. Aj takéto boli fotografie v minulosti.

1945 - 1989

Väčšinu zozbieraného materiálu tvoria práve fotografie z povojnového obdobia. Dôvody, ktoré stoja za menším počtom predvojnových záberov som popísal vyššie. Rozdiel v počte zachovalých fotografií zo spomenutých období však spôsobil aj rapídny nárast počtu fotografií v období po vojne. Nárast fotografujúcich ľuďí a tým pádom aj samotných záberov je spôsobený predovšetkým technickým rozvojom. Fotoaparáty sa postupne zjednodušujú a zmenšujú, čo nesmierne pridáva na popularite tohto média.

V roku 1888 prišiel George Eastman z amerického Rochestru s heslom *"Vy stlačíte spúšť, my spravíme to ostatné"*, keď firma Kodak uviedla svoj prvý zvitkový prístroj. Tento krok značne prispel k spopularizovaniu média fotografie za oceánom, v naších končinách však vnímame rozmach rodinných fotoarchívov predovšetkým po II. svetovej vojne. Dôvodom tohto oneskorenia bude pravdepodobne zaostalosť v technickom rozvoji oproti západu, či už počas monarchie ešte pred I. svetovou vojnou, alebo počas komunizmu. Ďalším dôvodom by mohla byť finančná nedostupnosť techniky pre bežného užívateľa.

V porovnaní s medzivojnovou periódou sú už fotografie rôznorodejšie. Kým v medzivojnovom období prevládajú obdĺžnikové, prípadne oválne fotografie, s nástupom dvojokých zrkadloviek fotografie získavajú nový formát - štvorec. Postupne si ale najväčšiu popularitu najmä medzi amatérmi získava 35mm formát, bežne známy ako kinofilm. Zo zozbieraného materiálu hlavne zo 70.-tych a 80.-tych rokov už jasne cítiť komercionalizovanie fotografie. Častokrát sa fotky v archívoch opakujú, čo je jav s ktorým sa v medzivojnovom období takmer vôbec nestretávame. Na rube fotografií zároveň často nachádzame pečiatky fotoslužieb. Okrem rôznych komunálnych fotoslužieb majú na tomto rozmachu podiel zároveň autori, ktorí si sami zhotovujú aj zväčšeniny. Takmer v každej rodine by sme našli aspoň jedného "fotonadšenca", ktorý po tme celé hodiny okupoval panelákovú kúpeľňu.

Motívom a témam fotografií z archívov sa budem venovať v samostatnej kapitole. Vo všeobecnosti však ja osobne vnímam atmosféru fotografií z obdobia pred nástupom komunizmu inak ako tie z obdobia "normalizácie". Z čias totality nachádzame motívy ako práca, rôzne stranícke zjazdy, či oslavy, ktoré pôsobia absurdne, či smiešne. Zobrazení častokrát pôsobia neprirodzene, zvláštne, napäto, či neúprimne. V kontraste k týmto záberom sú staršie snímky. Ľudia na nich pôsobia prirodzenejšie, veselšie, šťastnejšie. Objavujeme tu dávno zbúrané budovy, nezastavané časti miest, či

“bezpanelákové” mestá. Tieto informácie nám v rovnakej intenzite, či vierohodnosti nepodá žiadna kniha bez fotografií, či rozprávanie pamätníkov, ktorých tak či tak ubúda. Práve v tomto vidím najväčší význam zachovávania dávno zabudnutých fotoalbumov.

Ukážka fotografií z obdobia 1945 - 1989

II.II. NAJBEŽNEJŠIE TÉMY A MOTÍVY V RODINNÝCH ALBUMOCH

Mojim pôvodným zámerom bolo zozbierané fotografie štatisticky vyhodnotiť. Presne ich spočítať a rozdeliť podľa jednotlivých žánrov, následne motívov a zistené skutočnosti vyjadriť percentuálne. Od tohto som však neskôr upustil z dvoch dôvodov.

Jedným je, že zber fotografií je proces dlhodobý a určite sme na míle vzdialení od vyčerpania zdrojov. Len počas písania tejto práce sa rozsah získaného materialu na analýzu neustále rozširuje, čím mnohokrát musím korigovať niektoré závery ku ktorým som skôr dospel. Preto by nejaké zdĺhavé štatistické skúmanie malo aj tak otáznu výpovednú hodnotu.

Druhým dôvodom na upustenie od kategorizovania zozbieranáho materiálu podľa fotografických žánrov a zároveň tém (motívov) bol fakt, že v mnohých prípadoch by sa jednotlivé kategórie prelínali. Spomeniem tu hlavne *portrét* (ako žáner) a napríklad *deti, rodina, dovolenky* atď. (ako motívy). Celé vyhodnocovanie by sa stávalo komplikovaným a výsledok by mohol byť veľmi neprehľadný.

Z vyššie spomenutých dôvodov som sa rozhodol, že sa radšej pokúsim popísať jednotlivé motívy s ktorými sa najčastejšie stretávame v rodinných albumoch. Pôjde tu o stručný popis najčastejších, prípadne najdôležitejších tém z hľadiska rodiny. Pozorované trendy sa pokúsim vysvetliť v kontexte spoločensko - technického vývoja.

K niektorým témam sa ešte vrátim v kapitole zaoberajúcej sa kvalitou zozbieraných fotografií.

DETI, RODINA

Ako nám už samotný názov "rodinné albumy" napovedá, fotografie rodiny, ale hlavne detí tvoria jednu z nosných tém našich domácich archívov. Znázorňujú momenty, ku ktorým sa najradšej v spomienkach vracia asi každý z nás. Motív detí je veľmi vďačný a fotogenický. Ich množstvo je najväčšie v prvých fázach života dieťaťa. Ide predsa o nového člena rodiny, novú "atrakciu" a tak logicky je najčastejšie fotografované. Postupom času, ako dieťa vyrastá badáme odklon od individuálnych portrétov smerom k skupinovým záberom.

Samotné portréty detí a ďalších rodinných príslušníkov by som na základe zozbieraného materiálu rozdelil do dvoch hlavných skupín - formálne a neformálne portréty.

Formálne portréty sa vyznačujú aranžovaným prostredím a vysokou dávkou štylizovania postavy. Tieto fotografie spočiatku vznikali takmer výlučne vo fotoateliéroch, ktoré pracovali ešte s veľkoformátovými sklenenými negatívmi. Korene tohto prístupu treba hľadať v obdodí, keď bola ešte fotografia "v plienkach". Fotografovanie sa považovalo za udalosť a obyvatelia dedín, či menších miest kvôli nemu cestovali tam kde mali fotoateliér najbližšie. Hlavný dôraz pri fotení sa kládol na uhladenosť, reprezentatívnosť, prípadne módnosť, ktorú dopĺňala technická kvalita výstupov. Túto v minulosti domáci amatéri jednoducho nevedeli dosiahnúť. Zachovalé fotografie tohto druhu dodnes vykazujú vysokú technickú kvalitu. Diskutabilnejšie to už je z hľadiska estetikého. Portrétovaní častokrát pôsobia umelo, neprirodzene, miestami až smiešne. Deti sú zachytené v rôznych kresielkách, držia macíkov, či napäto stoja pri torte so sviečkami s bizarným umelým pozadím za chrbtom. Dospelí sú tiež častokrát obklopení zvláštnym pozadím, majú dokonale retušované tváre a väčšinou sa pozerajú mimo záber, akoby zamyslení... S odstupom času však vnímame tieto nedostatky skôr s nostalgiou, keďže dostali určitú patinu času. V tejto kategórii asi najvýraznejšie vnímame módne trendy jednak vo fotografii, ako aj v oblečení. Fotografie v tomto duchu totiž vznikajú dodnes, aj keď v menšom množstve. Mohli by sme však vyskladať zujímavú mozaiku z jednotlivých období minulého storočia.

Typické príklady formálnych portrétov z ateliérov prevažne z 50. rokov minulého storočia.
(Pôvod : Horný rad vpravo Krásna Hôrka, úplne dole Kluknava, ostatné Veľké Kapušany)

Fototechnika a jej dostupnosť tu mala tiež výrazný vplyv. Postupne, ako sa fotoaparáty stávali kompaktnejšími a lacnejšími, sa formálne portréty "presťahovali" do naších domácností. Samozrejme určité dogmy o obsahu, štýle fotiek stále prevládali (niektoré prežili dodnes), čoraz viac záberov ale vzniklo v prirodzenom prostredí fotografovaných. Nachádzame tu fotografie z nádvorí či interiérov, kde deti mnohokrát pôsobia uvoľnenejšie, keďže sú v známom prostredí.

Príklady formálnych portrétov z domáceho prostredia

Ako som v úvode kapitoly spomenul deti sa spočiatku portrétovali samostatne. Postupne ako rástli, z ich portrétov vidíme, ako sa začleňovali do spoločnosti. Na záberoch pribúdajú mladší súrodenci a kamaráti, až kým dieťa nastupuje do školy. Tu sa stretávame s typickou formou formálneho portrétu kolektívu, ktorým je koncoročná triedna fotografia. Z týchto fotografií môžme vidieť ako sa časom menil štýl obliekania, účesy, či výraz (niečo hovoriaci o správaní) detí v škole. Z kompozičného hľadiska ide o jednoduché riešenie, kedy sa žiaci postavili do dvoch, prípadne troch radov, pričom väčšinou v strede dolného radu nachádzame tabuľu so školským rokom. Tento prístup sa v podstate nezmenil dodnes. Na zadnej strane fotografií častokrát nachádzame mená, alebo podpisy žiakov, niekedy aj rôzne želania.

Príklady koncoročných fotografií žiakov. Ročníky 1981-82, 1977-78.

Neformálne portréty, alebo momentky sú prirodzenou evolúciou predošlej skupiny. Keďže sa médium fotografie stáva čoraz dostupnejším, do styku s ním prichádza stále väčšie množstvo ľudí. Z tohto dôvodu zábery odrazu ožívajú, sú bezprostrednejšie, prirodzenejšie. Samozrejme technická kvalita už nie je tak vycibrená ako v ateliéri. Čoraz častejšie sa objavujú zle zaostrené, či rozmazané, prípadne nesprávne exponované zábery. Tieto chyby však nie sú až tak bežné, keďže sa vďaka charakteru fotoaparátov (stále prevláda zvitkový film) a zaužívaným postupom do fotenia púštajú tí zdatnejší amatéri. Fotografie naberajú dokumentárnejší charakter. Objavuje sa čoraz viac záberov z rôznych rodinných osláv, spoločenských udalostí, či výletov. Tento prístup v rámci potrétovania blízkych má dnes pre nás obrovský význam. Z neformálnych portrétov sa totiž dozvedáme omnoho viac zo života daných ľudí ako z ateliérových obrázkov. Jedine z detských fotografií starých rodičov totiž častokrát zistíme, že kde dnes stojí susedov dom a auto, bola ružová záhradka našej rodiny a za ňou pobehovali kurence...

Neformálne portréty z obdobia od 40. po 70. roky 20. storočia

V rannom období pred II. svetovou vojnou, napriek pokroku svetovej fotografie z hľadiska techniky stále prevláda už spomenutý zvitkový film. Predpokladám, že najčastejším formátom je 6x9 prípadne jeho odvodeniny, keďže Flexaret I prichádza na trh v roku 1939 a zahraničné modely si pravdepodobne nemôže dovoliť len tak hocikto. Takmer všetky neateliérové zozbierané fotografie sú pomerne malých rozmerov. Je to práve 6x9cm, prípadne menšie. Z toho usudzujem, že ide vlastne o kontaktné kópie, ktoré boli častokrát ešte maskované rámčekom pri kopírovani,čím sa dosiahol výrez z daného záberu. Výstupy sú síce "bezstratové" (keďže nedochádza k zväčšovaniu), ale zároveň dosť malé. S podobným javom sa však stretávame aj u svetového autora z neďalekého regiónu. Originály z rannej tvorby André Kertésza dokumentujúcej každodenný život v Maďarsku majú tiež podobné rozmery.

Neformálne portréty (cca 1940-1954, Veľké Kapušany), 70% z originálnych rozmerov fotografií
Na fotografii úplne vpravo vidíme chybu v zaostrení (dieťa je rozostrené)

Najväčšiu revolúciu v analógovej fotografii na amatérskej úrovni spôsobil príchod jednookých zrkadloviek. Boli to aj prístroje na stredný formát, ale predovšetkým kinofilmové prístroje priviedli fotografiu k masám a napomohli rozvoju neformálnejšieho prístupu v portréte. Práve možnosti zrkadloviek, ako napríklad výmenné objektívy, menšie rozmery, či ľahká obsluha odbremenila amatérov od komplikovanejších postupov a dala priestor na väčšiu tvorivú slobodu. Tí nadanejší sa mohli inšpirovať rôznymi časopismi a dosahovať pozoruhodné výsledky, kým tí menej zdatní dokázali zvládnuť nenáročné, skôr popisné zachytávanie svojich blízkych. Ateliéry takto asi prišli o veľké množstvo zákazníkov, úplne však nezanikli. Z tohto dôvodu v albumoch z neskoršieho obdobia nachádzame portréty pripomínajúce staré maľby len zriedkavo.

Moderná fototechnika zjavne ponúka omnoho väčšiu slobodu v kreativite autorov.
70.-80. roky 20. storočia

DOVOLENKY, VÝLETY, RODINNÉ OSLAVY

Motívy ako sú rôzne rodinné oslavy, či dovolenky majú veľmi blízko k neformálnym portrétom. V podstate sa prelínajú. Rozhodol som sa ich však oddeliť, keďže majú trocha odlišný informatívny charakter. Mám tu na mysli predovšetkým situácie, či nálady, v akých sú na nich ľudia zachytení. Ako som vyššie spomenul, neformálne portréty dostali oproti tým formálnym určitú ľahkosť, ale hlavne kontext prostredia. Zámer však vo svoje podstate ostal rovnaký. Ľudia chceli byť zachytení tak, aby na fotkách vyzerali "pekne". Autori sa snažili o dokonalé kompozície, ostrosť, či príjemný výraz subjektu. V kontraste k tomuto prístupu sú fotografie z rôznych rodinných výletov, zájazdov, ale hlavne osláv. O fotografovaných sa opäť dozvedáme o niečo viac. Sú tu totiž zachytení aj v tých menej lichotivých momentoch, pózach, súvislostiach. Pre niekoho tieto "polohy" ani nemusia byť typické a práve z tohto dôvodu sú o to vtipnejšie, vzácnejšie. Ako príklad by som uviedol fotografiu môjho starého otca pri príležitosti narodenia syna, môjho otca. Na snímke vyzerá veľmi "šťastný" z faktu, že sa stal otcom, aj keď mu tento stav vôbec nebol vlastný.

Otec (druhý zľava) oslavuje narodenie syna
Veľké Kapušany, 1950

Pri motívoch rôznych dovoleniek a výletov zisťujeme o rodinách opäť iné informácie. Napríklad, nakoľko často cestovali, či mali obľúbenú destináciu (chatu), alebo radšej spoznávali nové miesta a podobne. Stretávame sa tu so žánrom, ktorý má značný deficit v našich albumoch. Je ním krajina. Práve vďaka dovolenkovým fotkám vidíme ako sa zmenil charakter tej ktorej krajiny, prípadne nášho blízkeho okolia.

Vplyv techniky je tu opäť markantný. Tak ako narastala popularita fotografie v jednotlivých obdobiach, rovnako sa zvyšuje počet fotografií ktoré sa venujú spomenutým témam. Kým v ére zvitkových filmov ide o premyslenejšie a statickejšie zábery, pri kinofilme sú už fotografie omnoho akčnejšie. Zároveň je tu však značný nárast nepodarkov. Možno prvýkrát sa tu stretávame s ďalším technickým obohatením, ktorým je umelé svetlo zo záblesk ových zariadení. Blesky síce fotografie po svetelnej stránke "splošťujú", dodávajú im však neopakovateľnú atmosféru večernej zábavy.

Túto tému by sme voľne mohli nazvať aj "Zážitkové fotografie", keďže ide o fotografie zaznamenávajúce vymedzený časový interval vymykajúci sa stereotypu každodennosti. Či už išlo o dovolenky, lyžiarske zájazdy, rôzne rodinné oslavy, všetky tieto zábery sú plné zážitkov a spomienok na ne. Zo školských čias tu nájdeme všetky možné výlety, branné cvičenia, školy v prírode, lyžiarské zájazdy, či zemiakové brigády. V dospelosti sú to spomenuté dovolenky, podnikové zájazdy, opekačky a podobne.

Vo všeobecnosti by sme mohli konštatovať, že ak by sme dali do jednej množiny fotografie zachytávajúce spomenuté udalosti, tvorili by pravdepodobne najčastejší motív našich archívov.

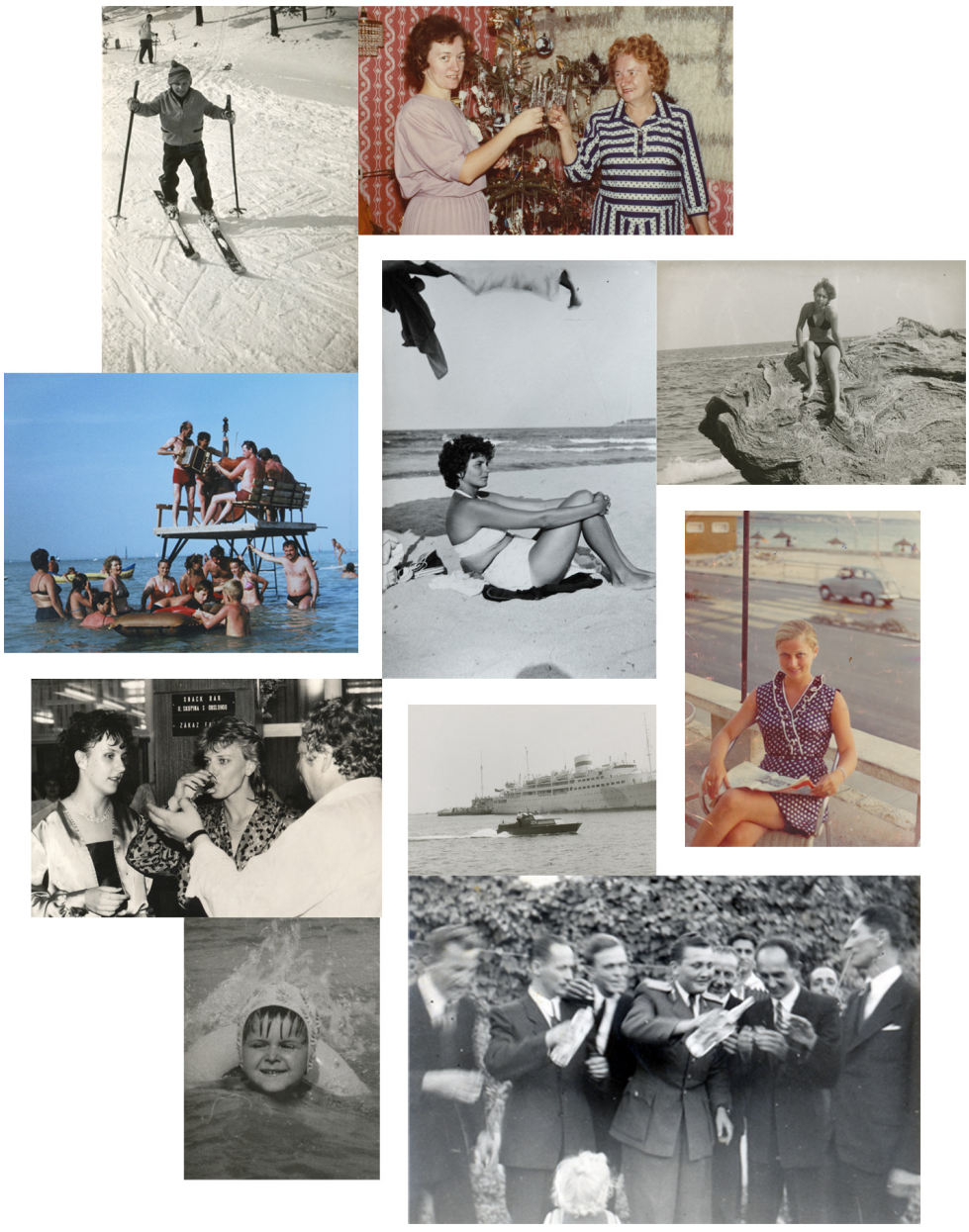

Snímky z dovoleniek a osláv. 40.-80. roky 20. storočia.

SVADOBNÁ FOTOGRAFIA

Ďalšou témou výrazne pracujúcou s portrétom, ktorú takmer vždy nájdeme v rodinných archívoch, je svadobná fotografia. Predovšetkým význam týchto fotografií pre danú rodinu robí túto kategóriu dôležitou. Ich počet v rámci albumov je však mnohokrát prekvapujúco nízky. Pravdepodobne tu treba hľadať viacero dôvodov.

Prvý z dôvodov sa v podstate opakuje takmer pri každom motíve. Je ním popularita , či dostupnosť fotografického média bežným užívateľom. Druhým bude pravdepodobne strata fotografií, čomu nasvedčuje aj fakt, že zábery zo svadieb sú častokrát roztrúsené na rôznych miestach v rámci jedného archívu. Posledným dôvodom by mohlo byť, že sa fotografie rozdali rôznym návštevám a neskôr sa už nové neobjednali.

Svadobná fotografia
z územia dnešného Maďarska.
Pravdepodobne 20. roky
minulého storočia.

Z medzivojnového obdobia sú zachované fotografie takmer výlučne z ateliérov. Momentka z priebehu samotného sobáša, prípadne zábery svadobčanov sú priam raritou. Typickými sú skôr zábery podobné vyššie spomenutým, formálnym portrétom. U fotografií z prvej polovice minulého storočia jemne prevládajú portréty mladomanželov pracujúce s detailom, resp. polocelkom. Druhou najčastejšou kompozíciou je celok dvojice, väčšinou stojacej pred umelým pozadím. To tvorí najčastejšie maľba nejakého okrasného interiéru, prípadne záhrady. Práve prítomnosť tohto pozadia, ktorého umelosť je zjavná na prvý pohľad, robí tieto fotografie pre oko dnešného diváka groteskými. Hlavne medzi polocelkami však nachádzame aj fotografie, ktoré pôsobia omnoho prirodzenejšie. Zábery z toho obdobia aj svojím technickým prevedením (napr. retuš) do veľkej miery pripomínajú maľby, hlavne ak sa na ne pozeráme z väčšej vzdialenosti.

Ateliérové svadobné fotografie z prvej polovice minulého storočia

V druhej polovici 20. storočia dochádza k určitým zmenám, tie sa však uplatňujú podstatne pomalšie ako módne trendy pri iných motívoch. Práve svadobná fotografia sa pri prezeraní rôznych fotoalbumov javí ako najtradičnejšia. Napríklad v albume mojej rodiny som našiel fotografie zo svadby ktorú si z 80.-tych rokov pamätám ako dieťa. O to väčšie bolo moje prekvapenie pri pohľade na čiernobiely oválny portét nevesty, pričom viem, že nešlo o "retro" zámer. V malom meste na východnom Slovensku bolo oválne rámovanie jednoducho ešte stále v móde (možno iná možnosť v ponuke nebola).

Približne od 50.-tych rokov sa v porovnaní s predošlým obdobím výrazne zvyšuje množstvo skupinových fotiek z ateliérov. Ide tu väčšinou o precízne komponovanú skupinovú fotku najbližšej rodiny. Nachádzame tu však aj rôzne "hravé" pózy mladomanželov, alebo len samotnej nevesty s deťmi.

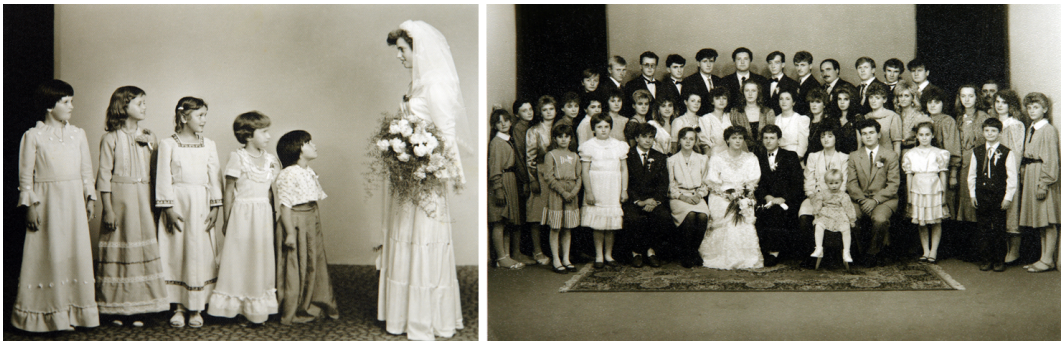

Typické scény z ateliérov zo 70. a 80. rokov minulého storočia

Pri ateliérových portrétoch sa stretávame s ďalšou zaujímavosťou. Z porovnávania jednotlivých fotografií si môžme všimnúť aký význam má výraz, resp. pohľad portrétovaných na výsledný dojem, ktorý z fotografie máme. Najčastejšie sa portrétovaní pozerajú mimo záber, akoby do diaľky. Tento prístup vytvára dojem zamyslenosti, nepôsobí však príliš prirodzene. Pri starších fotografiách sa dokonca stretávame s prípadmi, kedy sa mladomanželia pozerajú opäť mimo, každý však na inú stranu. Pohľady sa im takto križujú a vytvárajú dojem nejednotnosti, čo pri zábere mladomanželov nie je najšťastnejšie riešenie. Najprirodzenejšie pôsobia zábery, kedy sa obaja pozerajú smerom do objektívu. Pár takto pôsobí jednotne a vytvára si s divákom určitý kontakt.

Trebišov, 70. roky 20. storočia

Nástup kinofilmových prístrojov mal svoj vplyv aj na fotografovanie svadieb. S ateliérovými fotkami sa stretávame v podstate počas celého obdobia, ktoré táto práca mapuje. Približne od 70.-tych rokov však čoraz častejšie nachádzame reportážny prístup. Menšie množstvo momentiek sme našli aj v skoršom období. Väčšinou však išlo o zopár záberov z presunu svadobčanov z miesta sobáša na miesto hostiny, prípadne zábery rodiny pred domom a podobne. Neskôr, vďaka pohotovejším prístrojom, vznikalo čoraz viac fotografií zo samotného sobáša, presunu svadobčanov, či svadobných hostín. Tieto zábery omnoho lepšie odzrkadľujú atmosféru svadby a výzor mladomanželov ako strnulé portréty ateliérov. Fotografovanie svadby mali väčšinou na starosti rodinní fotografi, ktrorí zastrešovali v rámci okolia významné rodinné udalosti niekoľkých rodín. Neskôr to boli takzvaní komunálni fotografi. V albumoch samozrejme nachádzame aj amatérske zábery z kruhu svadobčanov.

Živší, reportážny prístup vo svadobnej fotografií.

Hlavne v rámci ateliérových portrétov si dlho udržala výsostné postavenie a to aj v čase, kedy už bola farebná fotografia prístupná masám. Predpokladám, že to bolo spôsobené tým, že ľudia vnímali tieto fotografie ako viac “umelecké”, ako tie farebné.

SOCIALISTICKÉ ZJAZDY, OSLAVY, BRIGÁDY

Pri každom prezeraní zozbieraných fotografií nadobúdam pocit, že by sme ich mohli pokojne rozdeliť do dvoch skupín. Kritériom pre toto rozdelenie by bol politický režim, počas ktorého vznikli. Totalitný režim so sebou priniesol radikálne zmeny v spoločenskom živote krajiny, ktoré sú jasne badateľné pri pohľade na fotografie z tohto obdobia. Vznikli tu témy, ktoré by sme márne hľadali v archívoch amatérov, či profesionálov v slobodných krajinách západu. Je tu veľa motívov, ktoré sa vymykajú normálu, ak to môžem takto nazvať. Spomenul by som len tie najbežnejšie.

"Pripravení? Vždy pripravení!", znelo heslo, ktoré som si ešte aj ja s nadšením zakričal ako dieťa. Bol som z poslednej generácie mohykánov, pardón, pionierov. Nadšenie nám však vštiepili tak silno, že sme si naozaj pripadali ako v nejakom dobrodružnom indiánskom filme. Práve u detí nachádzame prvú tému, ktorá by nám napadla ako "odlišná", bizarná. Niekto by mohol namietať s argumentom, že aj na západe mali skauting a pionieri boli vlastne len "socikovskí" skauti. Do určitej miery by tento argument obstál, nie však v jednom. Kým na jednej strane sa skautom dieťa stalo keď chcelo, pionierom byť muselo... A tu sa človek prvýkrát stretáva s praktikami politického režimu. Najčastejšie v albumoch nachádzame skupinové fotky viac či menej nadšených detí. Fakt, že skôr sporadicky nachádzame jednotlivcov, len podčiarkuje filozofiu socializmu, podľa ktorej jedinec ustupuje pred záujmami kolektívu. Niet divu, že deti na fotkách častokrát pôsobia strojene, napäto, či s rôznymi grimasami možno podvedomo vyjadrujú svoj nesúhlas.

Spomienky na pionierke časy. 80. roky minulého storočia.

Zväzákom som sa už kvôli svojmu veku nestal a preto nezažil ďalšie skúsenosti "oddaného" občana socialistického štátu. Z tohto dôvodu som sa o mnohých veciach o komunizme dozvedel len z rozprávania a prezerania si starých fotografií. Vďaka tomu, že som minulý režim okúsil len čiastočne, dokážem pochopiť pamätníkov, ale zároveň aj odo mňa mladšiu generáciu a tak oceniť hodnotu starých fotografií. Inak by som sa totiž možno ani nedozvedel o takzvaných "zemiakových brigádach". Tie sú tiež dosť často zastúpené v našich albumoch. Jedná sa o pomerne fotogenickú a zaujímavú tému pre obe zúčastnené strany. Brigádnici sa v prvom rade uliali zo školy a určite zažili aj množstvo príjemných zážitkov, možno aj v podobe krátkych brigádnických lások a podobne. Pre organizátorov to zas bola dobrá možnosť fotografovať mladých počas práce a tak sa naša socialistická mládež mohla prezentovať ako príkladná v porovnaní s tou skazenou kapitalistickou. V archívoch väčšinou nachádzame amatérske zábery nižšej technickej kvality. V menšom množstve aj reprezentatívnejšie, pravdepodobne z dielne komunálnych fotografov.

Väčšina fotografií zo školských brigád je plná dobrej nálady a humoru.

1. máj v Kluknave, 50. roky 20. storočia

“Proletári všetkých krajín, spojte sa!” - hlásali transparenty po celej krajine. 1.máj, spartakiáda, či rôzne lokálne socialistické oslavy boli výkladnou skriňou štátu a jeho oddaných občanov. Ak dnes mladí ľudia nechápavo krútia hlavami nad obrázkami zo Severnej Kórei, možno by ich ani nenapadlo, že podobné obrázky vznikali pred pár desaťročiami aj u nás.

V albumoch nachádzame fotografie od amatérov, ale pravdepodobne aj od fotografov, ktorí sa fotografiou živili, prípadne si privyrábali. Niektoré zábery pôsobia dokonca vierohodne. Pri pohľade na dospelých mužov mávajúcich rôznymi zástavkami a papierovými kvetinami nám však dochádza, že buď išlo o ozajstných nadšencov režimu, alebo sa jednoducho vo svojej bezradnosti a zúfalosti na celej situácii bavili. Sám si podobné májové sprievody z ulíc Košíc pamätám. Ako dieťaťu sa mi veľmi páčili, veď všade naokolo boli stánky so spišskými párkami, cukrovou vatou, či zmrzlinou. Pripadalo mi to ako nesmierná zábava a nešlo mi do hlavy, prečo sa tam rodičom nechce a mama sa mi to snaží celé vyhovoriť... Spomínam si na rôzne portréty Lenina, či popredných predstaviteľov režimu. Takisto na obrovské vozne na električkovej trati nesúce heslá propagandy, či výsledky národných podnikov. Pohľad na fotografiu, na ktorej predvádzajú v uliciah mesta stíhačku (pravdepodobne sovietskej výroby), však aj vo mne vyvoláva nemý úžas.

Prvomájový sprievod z Košíc, 70. roky. 20. storočia

Medzi fotografiami sprievodov nachádzame aj zábery dobrej technickej kvality, ako aj dynamické kompozície. Fotografie sú akčné a reprezentatívne. Z toho usudzujem že sú to pravdepodobne zábery fotografov pracujúcich možno pre daný podnik, prípadne nadšených fotoamatérov.

1. máj 1985, Košice - Komenského ulica

Do kategórie "socíkovskej" tematiky by som ešte zahrnul nemenej zaujímavú skupinu fotografií z rôznych podnikových stretnutí, hier, či zjazdov. Z týchto fotografií sa dozvedáme, že tak ako sa z bývalého riaditeľa stal "director", z vedúceho smeny "manager", či zo stretnutia "meeting", tak sa z podnikových hier stal "team building". Ide tu totiž o rovnakú vec, ktorá sa len prispôsobila danej dobe. Zároveň môže dnešný divák nadobudnúť pocit, že zas nie všetko, čo sa počas socializmu robilo, bolo až tak zlé. Netvrdím, že tu nenachádzame fotografie "povinnej zábavy", ale v porovnaní so sprievodmi vyznievajú tieto zábery uvoľnenejšie, prirodzenejšie a veselšie.

Tanečná súťaž na stretnutí novinárov.

Na vyváženie všetkej tej zábavy tu samozrejme nachádzame aj pomerne nevýrazné fotografie pravdepodobne nudných porád, zjazdov a pod. V drvivej väčšine ide o skupinové fotografie zúčastnených. Najčastejšími motívmi sú rôzne hlasovania, prednášky, prestrihovania pások pri odovzdávaní budov a pod. Predpokladám, že väčšina týchto záberov bola fotená podnikovými fotografmi, prípadne iniciatívnejšími zamestnancami. Môj predpoklad podopiera fakt, že ide prevažne o snímky s dobrou kompozícou a technickou kvalitou. Nájdené fotografie tohto druhu nie sú až tak časté. Skôr sa vyskytujú vo väčšom množstve v rámci rodinného archívu pravdepodobného autora fotiek. Je však potrebné analyzovať aj takéto zábery, keďže na nich môžme objaviť aj známe tváre, ako to vidno na nasledujich príkladoch.

Na pomerne nezaujímavej fotografii po dôkladnejšom pozorovaní nachádzame ***Rudolfa Schustera*** (tretí zľava), neskoršieho prezidenta Slovenskej Republiky.

Fotografia odlišného charakteru, ale tiež s tematikou socializmu. Najbližšie k rozrobenej soche Lenina stojí košický sochár ***Vojtech Löffler***

Pri téme socializmu nemôžme obísť ešte jeden motív, ktorým je spartakiáda. Pri pohľade na fotografie sa nám asi najviac vybavujú už spomenuté zábery zo Severnej Kórey, alebo Číny. Fotografie sú s vysokou pravdepodobnosťou dielom skúseného fotografa - profesionála, súdiac podľa technickej kvality, či kompozície snímok.

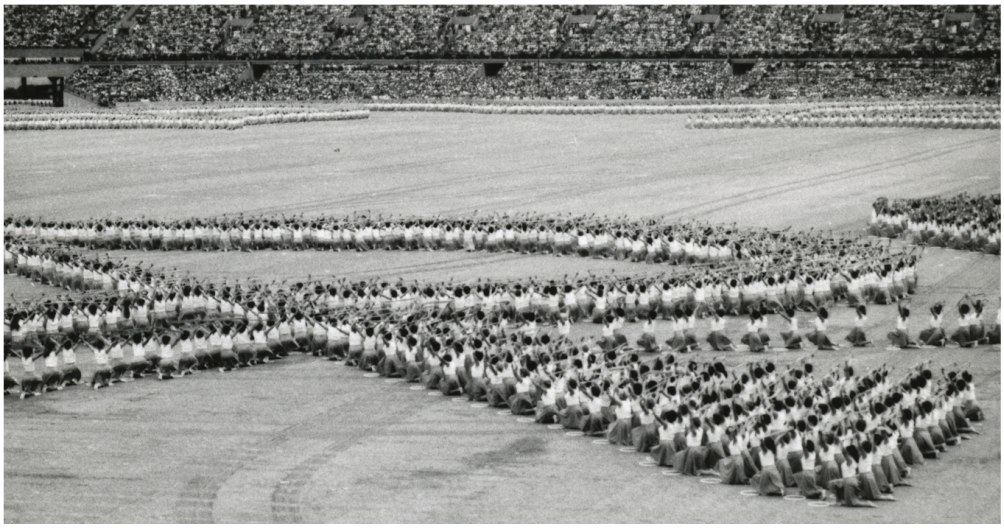

Spartakiáda 1985

PRVÉ SVÄTÉ PRÍJIMANIE

V ostrom kontraste k vyššie spomenutým pionierom sú fotografie detí pri príležitosti ich prvého svätého príjimania. Je pomerne prekvapujúce, že počet fotografií s touto náboženskou tématikou pravdepodobne presahuje počet záberov zobrazujúcich reprezentantov socialistického dorastu. Nachádzame tu však aj určité analógie medzi týmito dvoma motívmi. Vyskytuje sa tu síce omnoho väčšie množstvo individuálnych portrétov, tie skupinové sú ale dosť podobné tým pionierským. Deti stoja častokrát napäto zoradené, s výrazmi ako keby presne nerozumeli tomu, čo sa vlastne deje. Červené šatky a uniformu striedajú sviečky a elegantný, "dospelácky" oblek u chlapcov, či snehobiele šaty u dievčat. Miesto pre vedúceho pionierkeho oddielu pri skupinových fotkách preberá farár. Individuálny portrét takmer vždy tvorí celok postavy dieťaťa stojaceho pred oltárom so sviečkou v ruke. Vynára sa nám tu zas obraz naaranžovaného dieťaťa so sviečkou pri narodeninovej torte. Doplnkom k formálnym skupinovým a individuálnym portrétom sú fotografie reportážneho charakteru, hlavne v neskoršom období kinofilmu.

Motív prvého svätého príjimania patrí v tomto regióne k tým tradičnejším a nachádzame ho počas celého obdobia, ktoré táto práca mapuje. V porovnaní s ostatnými témami tu má farebná fotografia pomerne časté zastúpenie.

Kolektívny záber detí z prvého svätého príjimania, Trebišov.

Ďalšie príklady aj farebných fotografií zo spomenutej témy.

VOJENSKÁ SLUŽBA

Keby sa ma niekto pred prezeraním zozbieraných fotografií opýtal, ktoré témy čakám, že sa budú opakovať asi by mi nenapadlo, že to budú aj fotografie z vojenskej služby našich otcov. Nie, že by som tento motív v minulosti nevidel. Našiel som ho aj v našom rodinnom archíve. Predpokladal som ale, že je to spôsobené tým, že aj môj otec sa venoval fotografovaniu a preto máme toľko fotiek z jeho vojenčiny. Na moje veľké prekvapenie som ale podobné množstvo snímok s touto tematikou našiel takmer v každom zozbieranom archíve. Na prvý pohľad mi téma vojenčiny prišla aj tak trochu nezaujímavá, pri podrobnejšom prezeraní som však zistil, že sa tu dajú nájsť pozoruhodné zábery.

Praha, 1953

Prvýkrát som vojakov na fotke zazrel ako dieťa v spálni mojich starých rodičov. Na stene vyseli dve fotografie môjho dedka z jeho vojenských čias. Jednou z nich bol klasický čiernobiely portrér detailu tváre, kde sa subjekt pozerá mimo kamery. Výrez bol podobný portrétom na občianský preukaz, či pas. Fakt, že ide o vojaka, bol zjavný hlavne vďaka "baretke"a čiastočne viditeľnej uniforme. Druhý obrázok bol o niečo zaujímavejší, hlavne pre detského diváka. "Dvě léta vzpomínek" znel nadpis v hornej časti rámu. Ešte aj dnes vo mne táto veta vyvoláva príjemné spomienky. U starých rodičov som totiž trávil takmer všetky prázdniny a tým pádom hlavne letá. Ako dieťa som nerozoznával jeden malý detail. Kým obraz hovoril o dvoch "létach" - rokoch, ja som si predstavoval letá - ročné obdobia - prázdniny. Samotný obraz moju ilúziu o bezstarostnom živote len podčiarkoval. Išlo totiž o malé kreslené karikatúry vojačikov, ktorých hlavy tvorili fotografie konkrétnych vojakov, doplnené o krátke veršíky charakterizujúce jednotlivca. Väčšina z nich bola celkom vtipná a ja som sa k nim vždy rád vracal. "V elitné hře nemám soupeře" znel verš pri mojom dedkovi, naznačujúc, že asi väčšinu voľného času počas služby v Prahe trávil hraním šachu.

Ja osobne som povinnú vojenskú službu vďaka štúdiu neabsolvoval a po ukončení vysokej školy už bola zrušená. Preto som si ani veľmi pred prezeraním fotografií neuvedomoval, koľko toho naši otcovia na vojenčine zažili počas dvojročnej služby. Môj druhý dedko z maminej strany sa napríklad práve počas vojenčiny naučil plynulejšie po slovensky. Pochádzal totiž z malej obce na juhovýchode Slovenska, kde dodnes dokážu ľudia prežiť život s minimálnou znalosťou úradného jazyka. Mňa sa ani tento problém napriek mojej maďarskej národnosti netýkal, keďže som vyrastal v Košiciach a navštevoval školy s vyučovacím jazykom slovenským.

Vojaci pravdepodobne na "vychádzke"...

Z obdobia socializmu u tejto témy prevládajú rôzne momentky v reportážnom štýle zachytávajúce chvíle, kedy mali vojaci voľno. Väčšinou ide o pohodové pózovanie na tankoch, s muníciou, či rôznymi zbraňami, prípadne o zábery z vychádzok do miest, kde vojaci pôsobili. Estetická, či technická úroveň snímkov je kolísavá, prevláda čiernobiela fotografia. V prípade, keď sa ujal fotoaparátu zdatnejší vojak - fotograf (ako napríklad môj otec) vznikali premyslenejšie kompozície, či pózy. V opačnom prípade ide vyslovene o momentky pripomínajúce dovolenkové snímky.

Spomienky na kamarátov z vojenčiny.

Fotografie z medzivojnového obdobia mňa osobne oslovujú a zaujímajú omnoho viac. Je ich síce menej, po estetickej stránke mi ale prídu zaujímavejšie ako tie vyššie spomentuté. Vojaci sú na fotografiách väčšinou vážni, budia však rešpekt a pôsobia dôstojne. Človek pri pohľade na tieto snímky nadobúda pocit, že pre mužov bola česť slúžiť svojej vlasti a boli na to patrične hrdí. Z neskoršieho obdobia (zo socializmu) vojaci často pôsobia akoby boli na nejakom výlete a podobne, česť výnimkám.

Spoločná fotografia s niekoľkými podpismi vojakov. Na tabuli sa uvádza rok 1928, text je v češtine.

Medzi staršími fotografiami sa omnoho menej vyskytujú spomenuté momentky, o to viac je tu portrétov vo formálnejšom duchu. Z hľadiska kompozície sa najčastejšie pracuje s celkom postavy jedného, či viacerých vojakov. Prostredie tvorí väčšinou exteriér. Nachádzame tu však aj portréty z ateliérov, ktoré sa nesú v rovnakom duchu ako formálne portréty detí či dospelých opísaných v prvej skupine motívov - "Deti, rodina". Tieto portréty vojakov opäť silno pripomínajú staré maľby. Pracuje sa s veľkoformátovou kamerou a malou hĺbkou ostrosti. Ako príklad by som uviedol fotografiu, ktorá ma na prvý pohľad dokázala zmiasť a tak som aj "naletel" zámeru autora. Jedná sa o portrét vojaka s koňom. Keď som ju prvýkrát zbadal, tak som si povedal, že prítomnosť koňa je ojedinelá a je oživením ostatných, takmer sériových záberov a rozhodol som sa ju zaradiť. Pri bližšom pohľade som ale na moje prekvapenie zistil, že tento kôň vlastne ani nie je kôň... Je ním pravdepodobne maľované pozadie, obohatené o trojrozmerný prvok - uzdy (slúžiace na usmernenie koňa počas jazdy). Tie vojak drží vo svojích rukách a

tým sa ilúzia prítomnosti koňa znásobuje. Predpokladám, že pri väčšej fotografii by som si to všimol skôr, ale pri náhľadovej fotke v počítači to nebolo také jednoznačné. Do veľkej miery tejto ilúzii napomohlo aj krásne mäkké svetlo, ktoré bolo pre tieto ateliérové fotografie typické. S podobnými trikmi sa v tom čase pracovalo v ateliéroch bežne, o čom sa presviedčame aj pri portrétoch detí, rodín, či mladomanželov.

Portrét vojaka, aj s výrezom odhaľujúcim umelé pozadie.

Na záver by som len dodal, že téma vojenčiny v tejto forme v našich fotoalbumoch je už minulosťou, keďže povinná vojenská služba už taktiež neexistuje.

POHREBY

Pohreb je jedna z mála udalostí v živote človeka, ktorú každý zdravý jedinec označí za mimoriadne smutnú, ale prinajmenšom nepríjemnú. Nikto z nás sa na pohreb nijakým spôsobom neteší a ani nepredpokladám, že si naň ktokoľvek rád spomína. Myslím si, že prvoradým motívom pri vzniku rodinných fotografií akéhokoľvek žánru, či témy je práve túžba autora "vytvoriť" spomienku, svedectvo. Z tohto dôvodu je pre mňa osobne priam nepochopiteľné aký motív stál v minulosti za vznikom fotografií z pohrebov. Ja sám si nepamätám pohreb, na ktorom by som videl pozvaného fotografa, ktorý by túto udalosť zaznamenával. Asi najjednoduchším vysvetlením pre vznik takýchto fotografií by bola tradícia. Jednoducho sa to zvyklo robiť a keď niekto v rodine zomrel, jedna z vecí, ktoré trebalo zorganizovať bolo fotografovanie. Ak by sme šli trošku hlbšie nejaký dôvod by sa možno predsa len našiel. Krátko po pohrebe, kým bolesť zo straty blízkej osoby bola stále intenzívna, pozostalých možno upokojoval pohľad na fotografie z poslednej rozlúčky. Tu videli davy ľudí, ktorí sa prišli s ich členom rodiny rozlúčiť a tak možno nadobudli pocit, že v tom nie sú sami a že ich člen rodiny bol v spoločnosti obľúbený.

Čo sa týka samotného obsahu fotografií nachádzame tu pomerne širokú škálu záberov. Najčastejšie sa vyskytujú zábery smútočného sprievodu, samotného pochovávania, či modliacich sa príbuzných pri telesných pozostatkoch zosnulého. Nechýbajú ani detailné zábery otvorenej truhly so zosnulým.

Príklady fotografií z vidieckych pohrebov.

V súčasnosti sa už takmer vôbec nestretávame s touto témou v našich albumoch a osobne ani nevidím žiaden dôvod pre obnovenie tohto motívu.

II.III KVALITA FOTOGRAFIÍ

V tejto kapitole by som chcel stručne zhodnotiť kvalitu zozbieraných fotografií z troch hľadísk. Prvým je technické prevedenie, druhým estetickosť a tretím obsah fotografií.

TECHNICKÁ KVALITA

Bežný laik technickú kvalitu fotografií vníma trochu skreslene. "Wow, tie fotky su také ostré a farby tak sýte, určite máš nejaký drahý foťák", znie často ich reakcia pri pohľade na kvalitné fotografie. Samotnej fototechnike pripisujú väčšiu dôležitosť, než akú v skutočnosti má a takto nepriamo znižujú, podceňujú vklad a vedomosti autora. Častokrát sa neskôr čudujú, že ani kúpa zmieneného drahého aparátu ich fotografie výrazne nezlepší. Ak by sme teda šli na honotenie technickej kvality fotografií naších predkov touto logikou, očakávali by sme, že väčšina starých fotiek ju nebude mať vysokú. Nie je to však úplne tak. Je pravdou, že v minulosti bola fototechnika omnoho rozmernejšia a náročnejšia na obsluhu, to však neznamená, že konečné výstupy neboli kvalitné. Skôr naopak. Kým sa bežne fotilo na veľký formát a sklenené dosky, dosahovaná ostrosť a detail boli pozoruhodné. Samozrejme za predpokladu, že sa subjekt počas expozície nepohol. Neskôr, s príchodom zvitkového filmu sa tento trend zachovával.

Názorná ukážka kvality zväčšenín zo sklenených veľkoformátových negatívov.
Na výreze je vidno dostatočnú kresbu, pričom originál je pozitív o rozmeroch 13,7x8,5cm
Fotografia pochádza asi z 20.-tych rokov minulého storočia

Vďaka kompaktnejším prístrojom skôr dochádza k obohateniu po obsahovej stránke, keďže fotograf začína byť všadeprítomný. Pri fotografiách z tohto obdobia najčastejšie vídame takzvané kontaktné kópie (hovorovo "kontakty"). Keďže bol negatív dostatočne veľký na prezeranie, fotografie sa jednoducho zhotovili priložením negatívu na fotografický papier a opätovnou expozíciou vznikol pozitívny obraz. Týmto spôsobom bola zachovaná maximálna ostrosť a kresba negatívu, keďže nedochádzalo k jeho zväčšovaniu. Postupne s príchodom kinofilmových aparátov sa rozširuje počet faktorov ovplyvňujúcich kvalitu záberov. Na jednej strane dochádza k zmenšovaniu snímaného negatívu (čo limituje kvalitu zväčšenín), či rozšíreniu fotografie aj medzi menej zdatných užívateľov. Na druhej, však k rozšíreniu ponuky kvalitnejších objektívov, príchod prenosných bleskov, či inej fototechniky. Kombinácií, pri ktorých vznikla kvalitná, resp. nekvalitná snímka teda pribúdalo. Vo všeobecnosti však platí, či už ide o veľký, stredný, alebo kinofilmový formát, že výsledok do veľkej miery závisí od vedomostí a talentu osoby stláčajúcej spúšť.

Z prezerania fotoarchívov som dospel k záveru, že do našich albumov, či šuflíkov sa dostali, alebo "prežili" upratovania väčšinou kvalitnejšie zábery. Staré snímky z veľkoformátových a strednoformátových prístrojov sa znehodnotili skôr nevhodným skladovaním a preto môžu dnes na niekoho pôsobiť menej kvalitným dojmom. Expozície sú väčšinou presné, najbežnejším nedostatkom je nesprávne zaostrenie, ktoré sa pri veľkom a strednom formáte vďaka menšej hĺbky ostrosti prejavujú výraznejšie ako u kinofilmu. Tento problém je skôr výsadou domácich fotoamatérov, ateliérové zábery týmto nedostatkom netrpia. V prípade kinofilmu, vďaka širšiemu okruhu užívateľov je hlavne problém (ne)správnej expozície asi najčastejším javom. Samozrejme, neostrosť sa vyskytuje aj u tohto formátu. Častejšia je však tá pohybová, keďže statív stráca svoje výsostné postavenie a veľa ľudí fotí "z ruky". Pri použití statívu sa pohybová neostrosť vyskytuje menej často a nepôsobí až tak zle, kedže je rozostrený len subjekt, prostredie nie. Pri fotení z ruky ale vznikajú totálne "mazanice".

V porovnaní s dnešnou digitálnou tvorbou mám však pocit, že technická kvalita našich starých fotografií je dobrá. Mám dojem, že autori v minulosti nad záberom viac premýšľali a pripravili si ho, pred tým než stlačili spúšť. Vedeli totiž, že majú obmedzené množstvo políčok na filme, ktorý nie je zadarmo... Dnešní laici si kúpia "digitál" a skúšajú, kým sa im nepodarí ten správny záber. Častokrát ale rýchlo zabudnú ako k nemu došli, čo v nastaveniach zmenili. Mnoho ľudí, vrátane odborníkov tvrdí, že digitálna technika je na učenie omnoho lepšia ako analógova, keďže človek okamžite vidí

vysledok svojho snaženia na displeji aparátu. Ja sa s týmto názorom neviem úplne stotožniť, aj keď uznávam výhody digitálov. Učil som sa totiž fotografovať na film. Keď som spravil nejakú chybu, ktorej vplyv som zistil po pár hodinách, či dňoch môj zážitok bol omnoho bolestivejší ako nejaké stlačenie "delete". Z tohto dôvodu som si chyby zapamätal omnoho lepšie ako súčasní začínajúci tvorcovia.

Keďže väčšina fotografií z ostatných kapitol sa vyznačuje dobrou technickou kvalitou, v nasledujúcich príkladoch demonštrujem najbežnejšie problémy, ktoré som popísal vyššie.

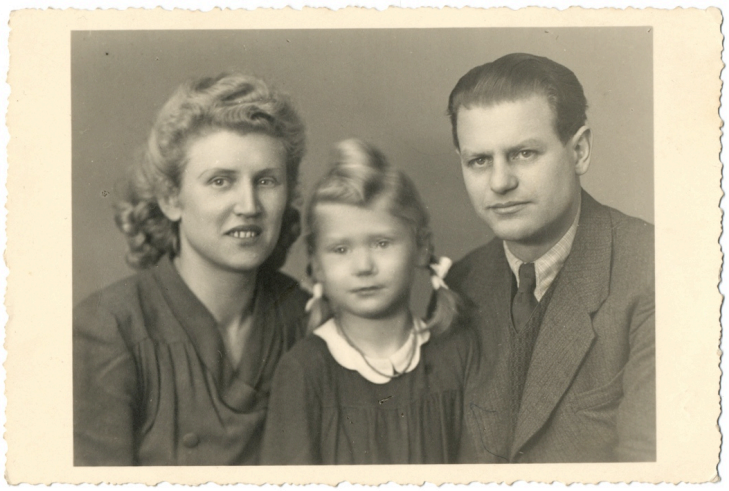

Príklad pohybovej neostrosti subjektu. V minulosti boli aj v ateliéry potrebné pomerne dlhé expozície, ktoré hlavne deti niekedy "neustáli".

Príklad pohybovej neostrosti "z ruky", pri ktorom vidíme podstatne väčšie znehodnotenie záberu.

Pravdepodobne podexponovaný negatív sa nepodarilo dostatočne korigovať ani pri zhotovení pozitívu. Posledné dva príklady sú typické u "zážitkových" motívov, ktoré sú popísané v predošlých kapitolách.

ESTETICKOSŤ

V úvode tejto kapitoly som uviedol ako druhé kritérium pre hodnotenie kvality fotografií ich estetickosť. Pravdepodobne to nie je najlepšie pomenovanie, keďže toto slovo v sebe nesie viac hodnotiacich pohľadov. Rozmýšľal som ako sa vlastne dá hodnotiť estetickosť, čiže krása našich fotografií, keď mi napadli fotografické súťaže (hlavne tie amatérske). Pri vyhodnocovaní porota zohľadňuje okrem vyššie spomenutej technickej kvality asi v prvom rade kompozíciu a tonálne riešenie. Hlavne kompozícia je oblasť, ktorá stojí za povšimnutie pri hodnotení našich rodinných zbierok.

Pri prezeraní fotografií som dospel k názoru, že by bolo potrebné spomenúť niekoľko faktorov, ktoré mali zásadný vplyv na kompozičné riešenie fotografií.

Vplyv maliarsta sa pochopiteľne prejavoval najsilnejšie v počiatkoch, keď fotografia mnohokrát slúžila ako pomôcka maliarom. Mala skôr informatívny charakter a ako umenie ju spočiatku nevnímali. Snímky z 20.-tych a 30.-tych rokov minulého storočia predovšetkým z ateliérov sú charakteristické práve prvkami prevzatými z maliarstva. Autori tu používali veľmi mäkké svetlo, vďaka ktorému mali snímky bohatú tonalitu a veľmi jemné prechody medzi tónmi šedej. Po kompozičnej stánke to boli opäť overené riešenia ako zlatý rez, rovnováha medzi objektmi, symetria, ktoré boli podčiarknuté neutrálnym pozadím a malou hĺbkou ostrosti.

Príchod štvorcového formátu bol ďalším miľníkom z pohľadu kompozície. Je to formát, ktorý dodnes fascinuje mnoho fotografov. Uplatňujú sa tu síce podobné princípy, ale výsledok je predsa len iný. Ide o symetrický formát pri ktorom sa často stretávame s centrálnym umiestnením foteného objektu. Takéto riešenie však pôsobí pri štvorcovom formáte prirodzene a vyvážene. Pritom vieme, že cenrálna kompozícia pri obdĺžnikovom formáte je hlavne ortodoxnejšími fotografmi vnímaná ako chyba, aj keď nám to nejeden svetový autor vyvrátil. Hlavne fotografie detí sa vyznačujú týmto riešením. Keďže aj zaostrovanie sa nachádza v strede hľadáčika, amatérom to celkovo uľahčovalo prácu a výsledok bol "pekný".

Tretím faktorom bol už neraz spomenutý príchod zrkadloviek a ich príslušenstva. Vďaka univerzálnejšej technike, ktorá sa stále zdokonaľovala, ale zároveň sprístupňovala širšej verejnosti autori začínali čoraz viac experimentovať. Častejšie sú už diagonálne kompozície, lineárne, či tonálne riešenia, využitie rytmu v obraze, alebo optickej a pohybovej neostrosti.

OBSAH A JEHO DOKUMENTÁRNA HODNOTA

Hodnotiť kvalitu fotografií z hľadiska obsahu je náročnejšie. Pre niekoho totiž aj na prvý pohľad banálny záber môže mať vysokú hodnotu. Preto by som ako kritérium pre ohodnotenie obsahovej kvality záberov zvolil ich výpovednú hodnotu a prínos z dokumentárneho hľadiska. Otázkou by mohlo byť : nakoľko nám dané fotografie podávajú svedectvo o danej dobe, či ľudoch? Myslím si, že práve táto oblasť je na našich starých fotografiách najzaujímavejšia. Ak sa totiž pozeráme na staré fotografie napríklad z medzivojnového obdobia, bez ohľadu či poznáme dané osoby, či miesta, môžme mať zo snímky vizuálny zážitok. Vidíme tu totiž nefalšovaný pohľad (na) reálnych ľudí. Nie sú to svetoznámi herci z holywoodskej megaprodukcie, ale ani klasici československej kinematografie. Sú to naši prarodičia, ich príbytky, osudy, príbehy. A tento moment určitého sebapoznania, návrat ku koreňom seba samých nám neposkytne žiadna kniha, ani film. Jedine rozprávanie žijúcich členov rodiny nám môže poskytnúť náhľad do našej minulosti, ale bez fotografií sú to opäť len nejaké predstavy, vizualizácie, založené na vnemoch zo súčasnosti.

V podstate každý žáner a téma nás môže o niečom informovať. Aj strnulé, niekedy nezáživné "atelierovky" majú svoju výpovednú hodnotu. Deti či dospelí sú tu síce dokonale oblečení a učesaní, ich výrazy sú neautentické, ale napriek tomu máme verný obraz napríklad o móde danej doby, ako aj o zvykoch a metódach profesionálnych fotografov.

V prípade, že zobrazených ľudí dobre poznáme, získavame ďalšiu vrstvu, druhý plán, ktorý nás oslovuje. Ako príklad by som uviedol svoj zážitok. Takmer v každej rodine poznáme príbehy väčšieho, či menšieho odcudzenia jednotlivych členov rodiny, povedzme súrodencov. Ak sa na tieto vzťahy pozeráme z perspektívy (už dospelých) potomkov, nadobúdame pocit, že naši rodičia a ich súrodenci si nikdy veľmi nerozumeli. Vychádzame totiž z pozorovaní, ktoré si ešte pamätáme. Až pri pohľade na staré rodinné snímky, kde sú spomenutí ľudia ešte mladí a plní elánu, badáme, že sú tu spolu a usmievajú sa... Samozrejme, pripúšťam, že môže ísť o fotografie, ktoré realitu skresľujú, prikrášľujú. Samotný fakt, že kedysi títo ľudia spolu vychádzali dobre nás môže naplniť smútkom (...prečo to tak už nie je), ale aj nádejou (možno k sebe ešte nájdu cestu).

Ako iný príklad by som uviedol fotografie popísané v kapitole o socialistických motívoch. Pravdepodobne ide o tému, ktorá patrí medzi najsilnejšie z hľadiska výpovednej hodnoty o časoch minulých.

Pri pohľade na dva krajné zábery by sme mohli nadobudnúť pocit, že ide o diela socialistickej propagandy. Pritom sú to pravdepodobne len podarené momentky z našich rodinných albumov

Aj takýto bol 1. máj 1954

Týmto spôsobom by sme mohli dospieť k tomu, že vo väčšine fotografií by sme našli niečo hodnotné z hľadiska obsahu. Samozrejme, takto to nie je. Prinajmenšom úplné technické nepodarky majú otáznu výpovednú hodnotu. Ale v učitých extrémoch (napr. strata väčšiny kvalitných záberov) by aj tieto získali na dôležitosti. Takisto sa tu nachádza kvantum záberov, ktoré sa opakujú, alebo odlišujú len minimálne. Myslím si však, že stojí za to, prebádať každý "zachraniteľný" a na prvý pohľad banálny fotoarchív.

KLIŠÉ

Pri analýze rodinných albumov sa samozrejme nemôžme vyhnúť tomuto pojmu. V literatúre sa takto označuje ustálený slovný obrat, ktorý stereotypným a mechanickým používaním stratil svoju úďernosť a do istej miery aj pôvodný význam. Vo fotografii sa klišé vyskytuje ako po formálnej, tak aj po obsahovej stránke.

Príkladov klišé čo do obsahu by sme našli neúrekom aj bez hlbšej znalosti fotografie ako umenia. Stačí si otvoriť zopár výtlačkov fotoamatérskych časopisov, konkrétne strany venujúce sa fotosúťažiam. Západy/východy slnka, jesenné lístie, makro zábery kvetov a hmyzu, či izolovaný farebný objekt vrámci čiernobielej snímky. Niektoré zo spomenutých záberov by sme s istotou našli. Jedná sa o motívy, ktoré kedysi zaujali, nekonečným opakovaním však úplne stratili na atraktívosti. Samozrejme nechcem tým povedať, že by mali podobné zábery zakázať. Dávať si ich do portfólia by som však neodporúčal.

V rámci rodinných archívov by sme tiež nemuseli veľa hľadať, aby sme našli podobnosti. Dalo by sa povedať, že je to jedno veľké klišé... Obsah a forma sa totiž donekonečna opakuje. Mení sa hlavne obsadenie a keď už pre nič iné, tak kvôli tomu sa oplatí ich študovať. Vyššie popísané tematické okruhy fotografií sú vlastne klišé, keďže sa vyskytujú najčastejšie a takmer zaručene nájdete pár príkladov v každom archíve.

Fotografií tohto typu by sme našli v našich archívoch neúrekom.

Čo sa týka formy, môže ísť napríklad o kompozičné riešenie. Spôsob akým sa dlho fotili svadby, prvé sväté príjimania, narodeninové fotky atď. Ako príklad by sme mohli uviesť aj obyčajné koncoročné fotenie tried v školách. Ak by sme si niektoré zábery prekryli, možno by sme ešte aj tabuľu so školským rokom mali na jednom na tom istom mieste. Ako protiklad, tj. vyhnutie sa klišé, by som uviedol spoločné fotenie študentov na ITF. Keďže sa jedná o jediný záber, veľkej skupine ľudí na snímke sa nevyhneme. Každoročná obmena typu (jednotného) oblečenia však dodáva fotkám aspoň určitú dávku originality pre daný rok.

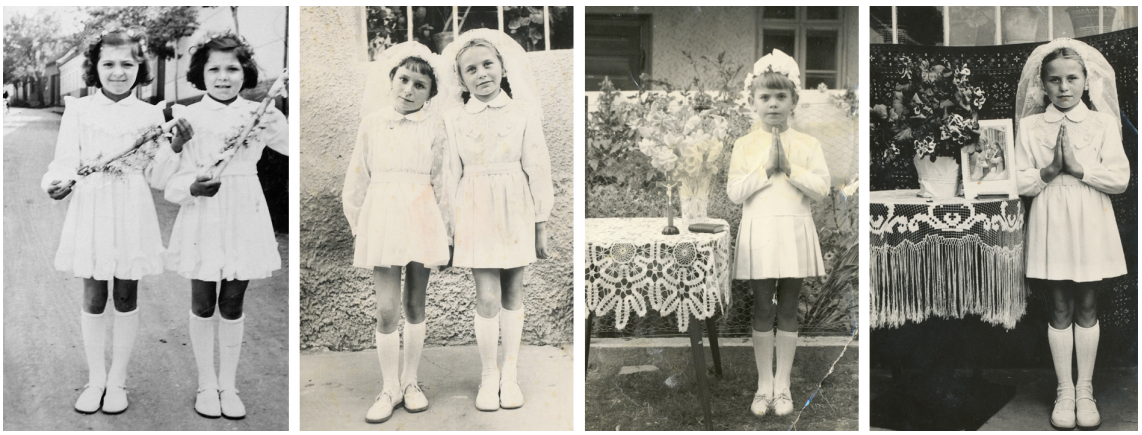

Téma prvého svätého príjimania sa nevyznačuje veľkou dávkou kreativity

Pri forme by som ešte spomenul prevedenie fotografií -pozivtívov. V minulosti to boli napríklad ozdobné rámčeky, ktoré podrobnejšie skúma ďalšia kapitola. V súčasnosti sú to medzi amatérmi rôzne vodotlače iniciálov, rozostrené, či vianásobné rámčeky, zámerná (dorobená) vinetácia a pod.

III. PREZENTÁCIA, PREVEDENIE, SPÔSOB ÚSCHOVY

V tejto kapitole by som chcel popísať najbežnejšie spôsoby akými boli fotografie v minulosti vyhotovené, prezentované a následne (dodnes) archivované.

Konečná podoba, alebo prevedenie fotografií, ktoré sa dostali do rúk ich majiteľov sa s postupom času menili. Prejdem ich chronologicky a zároveň sa ich pokúsim porovnať so súčasnosťou.

Ako prvý príklad by som uviedol rodinné portréty z košického ateliéru "Győri és Boros", datované z 29. septembra 1920. V jednom prípade sa tu stretávame s tromi rôznymi prevedeniami dvoch záberov. Všetky tri verzie majú spoločného menovateľa v uvedení mena ateliéru na prednej strane v bezprostrednej blízkosti snímky. Najmenšia verzia portrétu mladej ženy, je rozmeru 6x9 cm a je nalepená na tvrdú, kartónovú podložku. Pravdepodobne ide o kontaktnú kópiu z rovnako veľkého negatívu. Na zadnej strane je ešte raz veľkým písmom názov ateliéru, jeho adresa a v maďarčine popis služieb, ktoré ponúka. Pripomína to trošku vizitku, spojenú s objednanou fotografiou. Nie je vylúčené, že toto prevedenie malo naozaj marketingový charakter a dodali ho bezplatne k objednaným fotografiám. V tejto forme sa fotografia dala použiť iba v špeciálnom albume (kvôli svojej hrúbke), nie však na zarámovanie (malý okraj).

So zábermi z tohto ateliáru sa stretávame aj v iných archívov z okolia Košíc.

Druhé prevedenie má rovnaký rozmer snímky, ktorá je taktiež podlepená tvrdým kartónom, avšak väčšieho rozmeru. Táto verzia už pravdepodobne slúžila pre prípadné rámovanie. Meno a adresa firmy je tu opäť, má však už skôr charakter loga. Samotnú snímku obklopuje dvojitý reliéfový rám, vtlačený do kartónu. Tretie prevedenie je už oválne a znázorňuje štyri postavy, možno súrodencov. Elipsa je o rozmeroch 13,5 cm na šírku a 10,5 cm na výšku je podlepená tenkým ohybnejším kartónom. Na jeho vrchu je prilepený tenký priehľadný papier, slúžiaci na prekrytie fotografie vrátane kartónu. Do kartónu je vtlačený už len názov ateliéru a meno mesta (v maďarčine). Tento typ vyhotovenia bol asi použiteľný aj v albume aj na rámovanie. U týchto príkladov ide o pomerne komplexné riešenia, tieto však umocňujú celkový vizuálny zážitok a pôsobia vysoko profesionálne.

Vyššie popísané fotografie z ateliéru "Győri és Boros", september 1920

Košický ateliér "Győri és Boros" si zjavne dal záležať na imidži, o čom svedčia tieto logá.

Medzi zozbieranými fotografiami sa nenachádza iný príklad, kde by forma konečného prevedenia bola takto vycibrená. Iné "atelierovky", napríklad zo svadieb, sú buď jednoduché zväčšeniny o rozmeroch A4 a A5 s bielym okrajom, alebo sú vložené medzi dva listy tvrdšieho papiera. Ten je väčšinou bielej, krémovej, alebo svetlosivej farby a plní funkciu akéhosi obalu. Jeden list má v sebe otvor, cez ktorý vidíme samotnú fotografiu.

Čo sa týka fotografií menších rozmerov, ktoré nachádzame v albumoch, či krabiciach prevláda jeden spoločný prvok. Biele okraje, dvoch základných typov. Prvý z nich je vyslovene ozdobný, s vlnkami, pripomínajúci okraj vyšívaného obrusu. Tento typ je prítomný od najstarších záberov až po koniec 60.-tych rokov, bez ohľadu na motív. Pri niektorých témach tento typ okrajov vhodne dopĺňa obsah fotografie, pri iných už menej. Napríklad pri starých portrétoch zo začiatku minulého storočia, toto rámovanie väčšinou umocňuje výzor starých portrétov pripomínajúcich maľbu. V prípade fotografií zo stužkovej slávnosti zo 60.-tych rokov však už pôsobia skôr ako prežitok. Ozdobné rámčeky boli neskôr nahradené obyčajným bielym okrajom, ktoré sa používajú dodnes. Tieto okraje sú spravidla rovnakej šírky po celom obvode snímky. Hlavne v prípade netypického pomeru strán a fotografiách na výšku nachádzame aj riešenia pripomínajúce polaroidové zábery, resp. ich rámovanie. Všetky spomenuté príklady sú obrazovo zastúpené v predošlých kapitolách.

Na dôstojné prezentovanie rodinných fotografií sa v minulosti kládol podstatne väčší dôraz, ako dnes. Dosvedčuje to aj vyššie uvedený príklad ateliérových portrétov. Fotografie sa obyčajne vkladali do fotoalbumov, ktorých dizajn a prevedenie mali vysokú kvalitu. Žiaľ veľké množstvo týchto albumov sa nezachovalo. Tie, ktoré nenahlodal zub času sú však paradoxne častokrát prázdne. Je o to viac prekvapujúce, že ani novšie fotografie sa do vyprázdnených albumov nezaložili. Namiesto toho ich najčastejšie nachádzame v rôznych sáčkoch, krabiciah, igelitových taškách, či obaloch natlačených do šuflíkov, v horších prípadoch na povale, alebo v pivnici. A tu sme sa dostali vlastne aj k spôsobu archivácie, ktorý je v prevažnej väčšine nevyhovujúci, či priam škodlivý z hľadiska zachovania kvality snímkov.

Jedna z najbežnejších foriem skladovania, s akou sa stretávame v rodinných archívoch

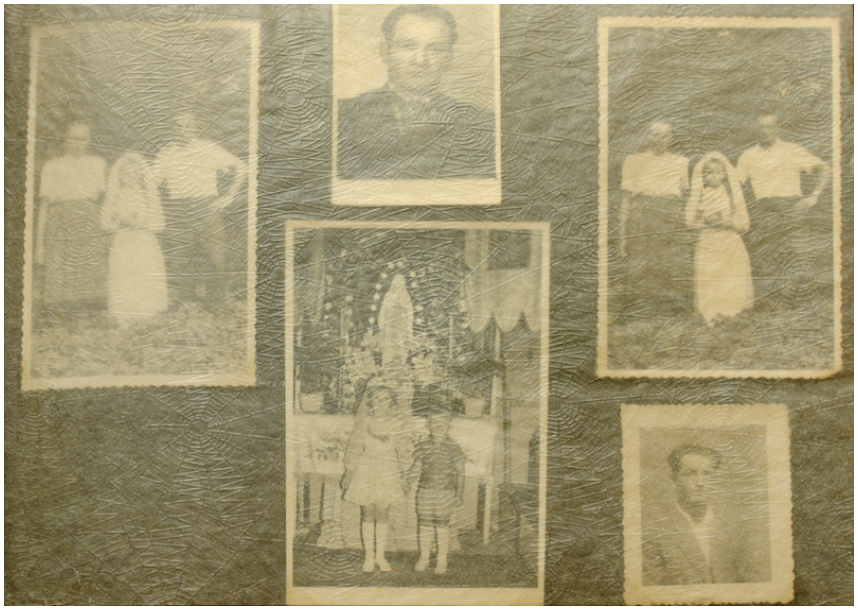

Obal a vnútro typického staršieho rodinného albumu.

IV. SÚČASNÁ PODOBA RODINNÝCH ALBUMOV

Súčasná podoba rodinných fotografií sa diametálne odlišuje od tej z minulosti. S nástupom digitálnej techniky a internetu značne klesol počet fotografií na papieri. Fotografia, ako mnohé iné odvetvia sa prispôsobila rýchlej dobe a presťahovala sa na obrazovky našich počítačov. Dnes asi skôr nájdeme babičku pozerať si fotografie vnukov na televízore z darovaného DVD-čka, ako mladých ľudí prezerať si klasický fotoalbum. Táto zmena sa prejavuje v každej sfére fotografie. Ako príklad dobre poslúžia aj samotní študenti fotografie, ktorí nosia na konzultácie svojich úloh čoraz menej zväčšenín, ale o to viac notebookov a tabletov. Dnes jednoducho nie je čas si sadnúť počas "dlhých zimných večerov" (ktoré sa akoby tiež skrátili) a pozerať si staré fotografie v kruhu rodiny, či priateľov. Ľudia ich radšej v duchu reklám o "superrýchlom" internete "superrýchlo zavesia" na sociálne siete a jedným kliknutím dajú vedieť všetkým známym čo je nové v ich životoch. Vynára sa tu však niekoľko otázok.

Kde budú o pár rokov hľadať naše deti staré fotografie seba a svojich rodičov, starých rodičov atď. Asi väčšina z nás už zažila náhlu "smrť" svojho osobného počítača a následnú bezradnosť servisu rezultujúcu v stratu údajov (možno práve fotografií). Samozrejme mnohokrát si až pri podobnom zážitku uvedomíme, že sme stratené dáta (snímky) nemali zálohované. Toto je jeden možný scénar, ako prísť o zábery, ktorých hodnota stúpa až časom. Ďalšou vecou je, že keď tu už nebudeme, asi málokto si dá námahu "hrabať" sa v našom počítači, v ktorom ani my sami nevieme nič nájsť keď treba.

Fenomén menom Facebook neobíde ani túto prácu. Fotoalbumy síce zmizli z našich políc, či šuflíkov (česť výnimkám), naše častokrát intímne momenty sa ale dostali vyslovene do sveta. Niekedy neveriacky sledujem, čo všetko ľudia na sociálnych sietiach zverejňujú. Súkromie, či intimita je tu takmer neznámy pojem. Paradoxom je, že práve tieto frázy počujeme keď chceme na ulici odfotiť administratívnu budovu (zaujímavú architektúru), alebo hrajúce sa deti a stopne nás v tom nejaká "autorita".

Technický pokrok má vplyv aj na obsahovú stránku fotografií. Dnes sa síce nefotia pohreby, fotia sa ale obedy v drahých reštauráciách (myslím pokrm samotný) a rýchlo rozpošlú v duchu "nech ľudia vidia" aj za cenu, že tento medzičasom vychladne. Menej sa fotia ateliérové zábery s umelými úsmevmi, o to viac však vidíme "na webe" dievčatá v pubertálnom veku pózovať podľa ich hereckých a speváckych idolov. Moralizovanie nad súčasnou spoločnosťou ale nie je náplňou tejto práce. Lepší príklad porovnania obsahu fotiek by nám ponúkli fotoamatéri. Vďaka vyspelej fototechnike sa v mnohom zúžili hranice tvorby amatérov a profesionálov. Vo fotokluboch a časopisoch častokrát vidíme technicky dokonalé makrosnímky, krajiny, zátišia a portréty. V minulosti prevládal hlavne portrét. Absencia makrozáberov ma až tak neprekvapuje, keďže si vyžaduje špeciálnu techniku. Prekvapujúco však nenachádzame medzi starými fotografiami príliš veľa krajín. Pritom sa jedná o asi najpopulárnejší motív medzi začínajúcimi autormi, ktorý je dostupný kdekoľvek a kedykoľvek.

Lucia Nimcová vo svojom projekte "Zvyšky" konštatuje, že v dnešnej dobe by podobný projekt pravdepodobne nemohol vzniknúť, keďže sa takzvané nepodarky častokrát vymažú už počas fotenia. Vďaka vyššie spomenutému prepojeniu internetu a fotografie je však omnoho viac súkromných fotografií dostupných, čo vytvára priestor pre iné typy projektov. Čoraz častejšie siahajú rôzni autori po fotografiách z internetu a dávajú im novú podobu, kontext, formu. Tieto projekty pracujú s celou škálou fotografií, bez ohľadu na to či ide o tvorbu amatérov, alebo svetovo známych autorov. Ako príklad tohto trendu by som uviedol minuloročný fotofestival Rencontres d´ Arles (stretnutie v Arles), kde sa projektom pracujúcim s internetom venovala samostatná sekcia s názvom "From here on".

V kontexte stručne spomenutých faktov a trendov sa naskytá otázka, či sa pomenovanie "rodinný album" dá v plnej miere v súčasnosti použiť. Som si istý, že mnoho motívov z našich albumov sa zachová a zároveň pribudnú nové. Forma v akej si ich budeme prezerať sa však určite zmení. Či bude rýdzo elektronická si dnes netrúfam povedať.

V. POROVNANIE S TVORBOU PROFESIONÁLOV

Pred samotným záverom tejto práce chcem ešte raz poukázať na kvalitu fotografií, ktoré môžme objaviť v množstve starých, zabudnutých fotografii. Mnohokrát sú ľudia prekvapení, keď počujú, že sa niekto zaoberá záchranou, archiváciou a štúdiom rodinných albumov. Vo všeobecnosti totiž vnímajú tieto zábery za málo zaujímavé a bezcenné, najmä ak nepoznajú ich pôvod, alebo zachytených ľudí . Paradoxne, tí istí ľudíia častokrát s nadšením obdivujú práce slávnych fotografov a túžia niečo z ich tvorby pochytiť, naučiť sa. Pritom by na začiatok stačilo ak by brali inšpiráciu zo šuflíkov plných fotografií. Neraz v nich totiž narazíme na zábery, za ktoré by sa nehanbili ani veľkí majstri fotografie. Je ťažko odhadnúť, či v takýchto prípadoch ide o náhodné pokusy, alebo cielenú snahu talentovanejších autorov. S odstupom času je to však menej podstatné. Podstatné je, že exitujú takéto snímky a podávajú vierohodné svedectvo o ľudoch, miestach, príbehoch. V niektorých prípadoch dokonca slúžia rodinné fotografie inšpiratívne pre profesionálov (najmä v prípade konceptuálne ladených autorov).

V nasledujúcich ukážkach uvádzam len niekoľko príkladov kvalitných záberov porovnateľných s profesionalnou tvorbou.

Vľavo: Archív rodiny ***Bašovej (cca 1952)***. Vpravo: ***Antré Kertész (1914)***
Napriek rozdielnosti motívov a fázy dňa (deň vs noc) pôsobia tieto zábery príbuzne. Hlavne ranná Kertészová tvorba (kedy bol vlastne tiež amatér) mnohokrát pripomína naše albumy. Podobné sú aj samotní rozmery originálov 5,6x8,2cm vs. 3,7x5,1cm

Autoportréty tohto mladého amatéra z Kojšova svojou skladbou a riešeniami pripomína dnes veľmi populárne "obrazové denníky", pracujúce na hrane inscenácie a dokumentu

Aj tento záber má v sebe potenciál presadiť sa rozsiahlejšom súbore. Možno "Vlčí med"?

Ortodoxní fotoamatéri by tomuto záberu možno vyčítali "odseknuté" ruky dievčiny. Myslím si však, že tento záber by do svojho portfólia zaradil nejeden predstaviteľ humanistickej fotografie.

ZÁVER

Napriek faktu, že ma staré fotografie vždy oslovovali a zaujímali, na začiatku písania tejto práce som mal určité pochybnosti, o čom presne budem písať. Už po prvých dňoch prezerania a hodnotenia zozbieraných záberov som však zistil, že tém a podnetov na skúmanie je v našich albumoch neúrekom. Uistil som sa v názore, že je potrebné tieto fotografie zbierať, archivovať a následne skúmať. Dozvedáme sa tu totiž infromácie jedinečným spôsobom. Ten je tvorený pohľadom na danú dobu jej účastníkmi v tej najúprimnejšej, miestami až naivnej podobe. Nie sú to premyslené obrazové cykly profesionálov (možno až na niekoľko výnimiek). Sú to len každonenné momenty bežných ľudí. Práve v nevedomosti autora, že zachytáva históriu dodáva fotografiám obrovskú dávku úprimnosti a autentickosti. A práve s týmto prvkom sa stretávame v našich rodinných albumoch. Autor, či už viac, alebo menej nadaný, zachytáva danú chvíľu na základe svojich momentálnych pocitov a okolností a nemyslí pri tom na to, že má podať určitý výkon, ktorého výsledkom by mala byť kniha, či výstava.

Táto práca by mala byť akýmsi rozsiahlejším úvodom to tematiky a zároveň byť obohatením spomínaných projektov ***"Taký sme boli"*** a ***"Panel Story".*** V rámci času, ktorý som mal k dispozícii som sa snažil rovnomerne pokryť jednotlivé obdobia a témy. Samozrejme je tu obrovský priestor na ďalšie bádanie, ktoré by som v budúcnosti rád uskutočnil. Dovtedy budem určite podnecovať svoje okolie, k väčšej starostlivosť o naše domáce poklady.

POUŽITÁ LITERATÚRA A ZDROJE

Tlačené zdroje:

Pavel Maria Smejkal: ***Taký sme boli***, PhotoArt Centrum, Košice, 2010

Pavel Maria Smejkal: ***Panel Story***, PhotoArt Centrum, Košice, 2011

Kolektiv autorů: ***Praha objektivem tajné policie***, ÚSTR, Praha, 2009

Lucia Nimcová: ***Zvyšky***, Cee photofund / ivo, 2009

Lucia Nimcová: ***Unofficial***, zoneattive edizioni, 2008

Vladimír Birgus, Jan Mlčoch: ***Česká fotografie 20. století***, u(p)m/kant, Praha, 2005

Willfried Baatz: ***Fotografie***, Computer Press, Praha, 2004

Sarah Greenough, Robert Gurbo, Sarah Kennel: ***André Kertész***, National Gallery of Art/Princeton University Press, Washington 2005

Anna Gregorová: ***Fotografická tvorba***, Osveta, Martin, 1972

Erik Kessles: ***in almost every picture.***, KesselsKramer, Amsterdam, 2005

Martine Ravache, Brigitte Leblanc, Christian Caujolle: ***L'album photo des Français : 1914 à nos jours,*** Couverture rigide, 2004

Ľudovít Hlaváč: ***Dejiny slovenskej fotografie,*** Osveta, Martin, 1989

Rudolf Skopec: ***Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku,*** Orbis, 1963

Naomi Rosenblum: ***A World History of Photography***, Abbeville Press Publishers, 1984

Internetové zdroje:

http://en.wikipedia.org/wiki/Found_photography
http://www.ustrcr.cz/cs/vystava-praha-objektivem-tajne-policie
http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2012/cislo-5/objektivom-stb.html
http://www.luco.sk/zvysky.htm
http://www.luco.sk/storybw.htm
http://www.saske.sk/SVU/public/media/5827/2010%20-%20Povojnove%20migracie%20a%20vymena%20obyvatelstva.pdf
http://www.brainyquote.com/quotes/authors/g/george_eastman.html
http://en.wikipedia.org/wiki/George_Eastman
http://www.kostikidis.estranky.cz/
http://cs.wikipedia.org/wiki/Flexaret
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_photography
http://www.rencontres-arles.com/A11/C.aspx?VP3=CMS3&VF=ARL_3_VForm&FRM=Frame:ARL_7&SrvRsp=1&LANGSWI=1&LANG=English
http://www.aphotostudent.com/james-pomerantz/2011/07/18/why-you-are-the-future-of-photography-the-guardian/

Fotografie poskytli:

Imrich Novák, Alžbeta Franková, Jana Paľová, Mária Bučková,
Soňa Grmanová, Marie Jakubčáková, pani Kalmárová, pani Plichtová,
Peter Petrov, Alena Rennerová, Jozef Kačmarik, Marinna Danková,
Ondrej Petrov, Zuzana Pribulová, Mariena Fabišiková, Júlia Zelená,
Štefánia Spišáková, Gejza Legén, pani Sabolová, Jozef Gajdoš, Milan Smejkal,
Jana Nováková, rodina Čopkova, rodina Szilvásiova, rodina Bašova

Ďakujem.

Register mien a pojmov:

Alexander Honory	7
Alexis Gibson	10
André Kertész	24, 58
Arles	57
Celine Duval	7
Československo	8, 14, 48
Čína	36
Erik Kessels	7
Facebook	56
Fedor Blaščák	12
Flexaret	24
Found Photography	7
George Eastman	17
Győri és Boros	16, 52, 53
Hans-Peter Feldmann	7
Hitler Adolf	15
Husák Gustav	12
I. svetová vojna	17
II. svetová vojna	15, 17, 24
ITF	51
Jan Saudek	16
Joachim Schmid	7
Juraj Krammer	12
Kinofilm	17, 25, 26, 30, 37, 45
Klišé	50, 51
Kluknava	21, 33
Kodak	17
Kojšov	15, 59
Košice	9, 16, 33, 34, 35, 40, 52, 53
Krásna Hôrka	21
Leftovers/Zvyšky	12, 13, 57
Lenin	33, 35
Lomo	10
Lomography	10
Lucia Nimcová	12, 13, 57
Maďarsko	14, 24, 28, 40
Marcelom Duchamp	7

Marek Čulen 10
Mária Hostinová 10
Marián Kusik 12
Michal Moravčík 12
Panel Story 6, 9, 60
Pavel Smejkal 4, 6, 9
Peter Piller 7
PhotoART centrum 9
Pionier 31, 37
Praha 10, 39
Praha objektivem tajné policie 10, 11
Rudolf Schuster 35
Severná Kórea 33, 36
Slovensko 6, 9, 29, 40
Spartakiáda 33, 36
SPOT 9
Stephen Bull 7
Takí sme boli 6, 9, 60
Trebišov 30, 37
Unofficial 12
Veľká Británia 8
Veľké Kapušany 21, 24, 26
Vladimír Bosák 10
Vojtech Löffler 35